

॥ॐ॥
॥ तस्य वाचकः प्रणवः ॥

ਮਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨੇ
ਬੇਠੋ ਕੁਰਵੋ ਛੇ

-ਯਾਗਲਿਖੂ

મારે સમાજને બેઠો કરવો છે

તરથા

આવી વિષમતા કોણા ટાળી શકે?

ઘારા પ્રભુ હું વીનવું, મુજ ફદ્યે હરદમ વાસ હજો;
કાલીધેલી અંજલિ, યોગભિક્ષુની સ્વીકાર થજો.

જ્યનારાયણ ગ્રંથાવલિ - પુષ્પ નવમું

પરમ મોટા,

પરમ ગુરુ,

પરમ પિતા,

ઓમ પરમાત્માની પ્રીતિ અર્થે.

- યોગભિક્ષુ

પ્રકાશક અને : ઓમગુરુ મેમસમર્પણધ્યાનલિન્ઝ પરિવાર ટ્રસ્ટ વતી
 પ્રાપ્તિસ્થાન ડૉ. સદગુરુસમર્પણલિન્ઝ
 ૩/૬, પલિયડનગર, સેટ એવિયર્સ સ્કૂલ રોડ,
 નારંગપુરા, અમદાવાદ - 380013.
 (Guj.-INDIA) ફોન: 2791 11 95

આવૃત્તિ - પ્રથમ : ૨૬ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૮
 - દ્વિતીય : ૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૯
 - તૃતીય : ૨૬-૭-૨૦૦૭, ગુરુપૂર્ણિમા

પ્રત : ૧૦૦૦
 © સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન

મૂલ્ય : રૂ. ૨૫.૦૦

સંકલન : નેષ્ઠરાય

ટાઈટલ : ચિંતન ભર્ત્યા

લેસર ટાઈપસેટિંગ : શ્રી ગ્રાફિક્સ - કેપીટલ પાર્ક, નવરંગપુરા, અમદાવાદ
 મુદ્રણ : કૃષાલ ઓફસેટ પ્રિન્ટર્સ, ઓઢવ, અમદાવાદ.

પ.ડૉ. ડૉ. સ્વામી અક્ષરાનંદજીના અભિગ્રાય - આશિષ

યોગાશ્રમ
 જોરસિંહગઢ
 પો. પાલીતાણા
 તા. ૧૦-૨-૮૮

પરમ સમઆદરણીય,
 શ્રદ્ધેય, આત્મપ્રિય,
 પરમ ઉપકારક,
 શ્રી યોગબિલ્લુલુ

આપના તરફથી એક એક પુસ્તકરૂપી પુષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે અને
 તેની અપ્રતિમ સુગંધથી મારું ફદ્ય-મંદિર મધ્યમધી ઊંડે છે. આપની પ્રેમ-
 પ્રસાદીના સ્વાદનું વર્ણન આ કૃદ્રિય શબ્દો દ્વારા કરવાનું શક્ય નથી.

“મારે સમાજને બેઠો કરવો છે”

આ એક જ વાક્યમાં જણકે છે :

- આપનો ઉત્તમ આદર્શ,
- આપનો મક્કમ નિર્ધાર,
- આપની સાગરને પી જવા જેટલી ધીરજ,
- આપના સંતફદ્યની કરુણા.

આપના શબ્દો તીખા તીર જેવા છે પણ સમજાય તો અમૃતના
 ઘાલા જેવા અનુભવાય છે અને તેને સેવાના ક્ષેત્રમાં ચરિતાર્થ કરે તો
 ધન્ય ધન્ય બની જવાય તેવું છે.

“મારે સમાજને બેઠો કરવો છે” તે નાનકદું પુસ્તક સર્વે સેવકો
 અને કર્મયોગીઓ માટેની ગીતા સમાન છે. તેની એક પોકેટ સાઈજમાં
 આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવી જોઈએ અને જેમ માઓસેતુંગાની *Red Book*

સૌના બિસ્સામાં રહેતી તેમ આ નિત્ય-પઠન માટે સૌથે સાથે ચાખવા જેવી છે.

આપને શા ધન્યવાદ આપું? ધન્ય તો એ છે કે જે આપની છાયામાં રહીને આપની અમૃતવાળીનો પ્રસાદ મેળવે છે. સંતો તો છુટે હાથે આપી રહ્યા છે પણ લેવાવાળો ક્યાં છે?

....આપની શાંતચિંતન ચાલી રહેલી આ વિચારકાંતિના અલિયાનમાં મારો અલ્ય પણ સહયોગ આપી શકું તો હું મારી જાતને ધન્ય માનીશ

આપને લાખ લાખ અલિનંદન.

- અક્ષરાનંદ

ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવાના કાર્યમાં મંદતા આવે નહીં, કે સમાજના પ્રપંચમાં સપડાઈએ નહીં અને ભૌતિકતા જ મુખ્ય થાય તેવા મનોભાવ થાય નહીં તે માટે શું મુખ્ય મુખ્ય અને ગૌણ ગૌણ છે તેની સતત સાવધાનતા પ્રાપ્ત કરવાની સક્રિય યોજના એટલે ઓમ્દું પરિવારનાં આધ્યાત્મિક મિલનો અને ઉત્સવો.

ત્રણે કાળમાં વર્તમાનકાળ જ મુખ્ય છે, વર્તમાનકાળ જ નક્કર અને મૂલ્યવાન છે. કેમકે વીતી ગયેલા વર્તમાનકાળને જ ભૂતકાળ કહેવામાં આવે છે અને આવનારા વર્તમાનકાળને જ ભવિષ્યકાળ કહેવામાં આવે છે. માટે વર્તમાનકાળનો યથા યોગ્ય ઉપયોગ કરી લેવો જોઈએ. તેનું નામ જ “કર્મમાં કુશળતા.” વર્તમાન ચૂકી ગયો તે મહામૂલો મનુષ્યજન્મ ચૂકી ગયો.

પ્રાસંગિક

પ.પુ. ગુરુદેવ શ્રી યોગબિલ્કુણાએ “મારે સમાજને બેઠો કરવો છે” તે સુવાક્યને નિમિત્ત બનાવીને જાણો કે આ પુસ્તિકામાં સમાજોત્થાનની રહસ્યમય સામગ્રીનો ખજાનો ઠાલવી દીધો છે. “ગાંધકા જોગી જોગટા, આન ગાંધકા સિદ્ધ” એ લોકવૃત્તિને પણ મનોવૈજ્ઞાનિક રીતે તેની બધી બાજુઓને આવરી લઈને આબેદૂબ નિરૂપી છે. પૂજ્ય ગુરુદેવની સમાજ - કલ્યાણકારી હમદર્દીનો સ્વર્ણ પામીને તેમની અમોઘ લેખનીએ એ બતાવી આપ્યું છે કે એક તપસ્વીની જેમ નિર્દ્દિષ્ટ થઈને સમાધિસ્થ થઈ રહેલાં પાંચ શબ્દોના આ ટચ્યુકડા ગુમખામાં કેટલાં વિરાટ અને કલ્યાણકારી રહસ્યો સમાપેલાં છે. પૂજ્યશ્રીની ચૈતન્યમયી લેખની મૃતને પણ અમૃત કરી દે તો ચૈતન્યના અતિ ચૈતન્યપણાને ખુલ્લું કરી બતાવે તેમાં તો શંકા જ શી?

આ પુસ્તિકા સિદ્ધો, સાધકો, સેવકો, ગુરુ-સંતો, મુમુક્ષુઓ અને સર્વસામાન્યજનો માટે પણ પોતપોતાની રીતે, પોતપોતાનાં મૌલિક દિશાકેનો ખોલનારી નીવડશે તેવી ધારણા છે.

સુખી જો થાવું હોય તો, સૂપડા જેવો થા;
સાર-સારને રાખી સૂપડું, કચરાનો કરે છે ધા.
જડ-ચેતન, ગુણ-દોષમય, વિશ્વ કિંદ કિરતાર;
હંસ ગુણપય પીય, પરહંરી વારિવિકાર.

“આવી વિષમતાને કોણ ટાળી શકે?” તેના વિષે તો પૂ. ડૉ. સ્વામી અક્ષરાનંદજીના શબ્દો ધંધું કહી જાય છે. પૂજ્ય સ્વામીજી લખે છે કે :-

“પરમ સમભાદરષીય, શ્રદ્ધેય,
પરમ ઉપકારક યોગબિલ્કુણ,

...આપની વાણી અસર કરે છે કારણ કે તેમાં બુદ્ધિને બદલે હદ્ય, મનને બદલે ટિલ, ઉપદેશને બદલે શિક્ષણ પ્રતિનિબિંબિત થાય છે. શબ્દો સરળ અને સૌભાગ્ય, ભાષામાં ક્યાંય અલંકાર-શુંગાર નહીં પણ વેદના, વ્યથા અને કરુણા જ નીતરે છે. ધન્ય શ્રોતા, ધન્ય દર્શક."

આમ તો આ પુસ્તિકાની ઘણી બધી સામગ્રી ‘ગુજરાત સમાચાર’ના દર શુક્કવારના “અભિવ્યક્તિ”ના પાના ઉપર “પ્રેરણાબંધુ” મથાળા નીચે નાના નાના લેખો રૂપે પ્રગટ થઈ ચૂકી છે. પણ ઘણા મિત્રોનો આગ્રહ હતો કે આ બધી સામગ્રી એક પુસ્તિકારૂપે પ્રગટ થાય તો ઘણા વધુ જિજ્ઞાસુઓને પૂજ્યશ્રીના પ્રેરણાસિંહુનો લાભ મળે. સૌ મિત્રોનો આભાર. “પ્રેરણાબંધુ” માં નિયમિત આવતા પૂજ્યશ્રીના બધા લેખોની પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઈ ગઈ છે. તે પુસ્તિકાઓનું નામ ‘પ્રેરણાસિંહુ’ અને ‘કડવું અમૃત’ છે.

- નૈષધરાય

વીણોલાં મોતીડાં

ભલે લોઢાની તલવાર હોય, કે ભલે લોઢાની ભગવાનની મૂર્તિ હોય છતાંય પારસમણિ તો તે બંનેનું સ્પર્શમાત્રથી સોનું બનાવી જ દે છે. પારસમણિને તલવારમાં અને પ્રભુમૂર્તિમાં કોઈ ભેદ લાગતો નથી. તે તો તેનો સ્પર્શ કરનારનું સોનું બનાવી જ દે છે, લોઢાનું સોનું બનાવવું તે તો તેનો સ્વભાવ જ છે. શરત એટલી કે સ્પર્શ થંબો જોઈએ.

ગુરુ-સંતો પણ પારસમણિ જેવા છે. તેમને મન સ્ત્રી-પુરુષ, કાળો-ગોરો, પશુ-પક્ષી, જીતિ-પાતિ વગેરેનો ભેદ નથી હોતો. તેમને તો સૌમાં આત્મ તત્ત્વ-ચૈતન્ય તત્ત્વ જ વિસરતું દેખાય છે. તેમના સંસર્ગમાં આવનાર સૌનું કલ્યાણ જ થાય છે.

- યોગભિકૃ

આભાર

પ.પુ. ગુરુદેવશ્રીની વાણી લોકહેયે લહેરાવા લાગી છે. પૂ. ગુરુદેવે જે કલ્યું છે એ લોકભોગ્ય બન્યું છે. સર્વજનસમુદ્દાય માટે પૂ.શ્રીનું સત્ત સાહિત્ય ખૂબ ઉપયોગી સિદ્ધ થયું છે તેની સાબિતીરૂપે લગભગ ૨૭ (સત્તાવીસ) જેટલા પ્રકાશન બહાર પડી ચુક્યા છે જેમની લગભગ બબે આવૃત્તિ થઈ ચુકી છે. સાથે સાથે ઓડીયો-વીડીયો કેસેટ તેમજ સીડી પણ ઉપલબ્ધ છે. આ બધાની ઈન્ડેક્ષ કિમત સાથે છેલ્લા પાના પર છે. ‘મારે સમાજને બેઠો કરવો છે’, ની ગીજી આવૃત્તિ બહાર પાડતાં અમને ખૂબ જ આનંદ થાય છે.

પ.પુ. ગુરુદેવને પ્રાર્થના કરીએ કે આપ બહુજન હિતાય-સુખાયના કાર્યને આગળ વધારતા રહો. આપના આશીર્વાદથી અમે સર્વ આપની સાથે જ છીએ.

ડૉ. સ.સ. બિલ્કુના જયનારાયણ
જ્ય ઓમ્ ગુરુદેવ

ગુણગ્રાહકતા

આપણા ઉપર કોના-કોના અને કેટલા-
કેટલા ઉપકારો છે તેની નોંધ રાખવી તે
ગુણગ્રાહક વૃત્તિ છે અને એ ઘણી મોટી જાગૃતિ
છે. આવી જાગૃતિ મનુષ્યને તારી દે છે.

— યોગબિલ્કુ

પરમ શ્રદ્ધેય શ્રી નંદુભાઈની
શુભેચ્છા-આશિષ

હરિ: અં

હરિ: અં આશ્રમ,
નડિયાદ
૧-૫-૮૭.

પૂ. શ્રી યોગબિકુળની સેવામાં

આપનું ઉત્તમ પ્રકારનું લખાણ આપે વાંચવા મોકલીને મારા ઉપર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. વાંચીને ખૂબ-ખૂબ રાજી થયો. શર્બદોનું, ભાવનું આપે જે ખૂબ ખૂબ વિશ્વેષણ કર્યું - ભાવપૂર્ણ વિશ્વેષણ કર્યું જાહી-વાંચી ખૂબ રાજી થયો. આપનું લખાણ સ્પષ્ટ, સચોટ અને ખૂબ ભાવવાહી છે. આપે મૌનમંદિરના મૌનાથાંઓને જે સલાહ આપી છે તે અત્યંત જરૂરી છે. તે વાંચીને વિશેષ રાજી થયો. દેખાદેખી બેસવાથી કે અહ્યને પુછ કરવાથી કશું દણદર ના કીટે.

પૂ. શ્રી મોટાને આપ ખૂબ સધનપણો સમજ્યા છો. તેમની વાહીના હાઈને આપે પ્રીચ્છયું છે. આપનો ઘણો આભાર માનું છું. આપે આશ્રમ પ્રત્યે જે સદ્ભાવ અને ભાવ દાખલ્યો છે તે માટે હું ખૂબ જાહી છું.

- નંદુભાઈના સાદર પ્રશ્નામ

(ગુણગ્રાહક-પૂજક એવા પ.શ.શ્રી નંદુભાઈએ “મારે સમાજને બેઠો કરવો છે” તે હસ્તલિખિત લખાણ વાંચીને વગર માર્ગે પોતાની શુભેચ્છા-આશિષ મોકલી આપી તે બદલ તેઓશ્રીનો આભાર જેટલો માનીએ તેટલો ઓછો જ છે.)

(પૂ. શ્રી નંદુભાઈ લગભગ સૌ વર્ષની ઉંમરે વિટેલી થયા. પોતાના ગુરુદેવ પૂ. શ્રી મોટાની જેમ જ તેઓ શ્રી પણ છેલ્લા શાસ સુધી લોકકલ્યાણ-કાર્યમાં જ મળન રહ્યા. તેમની ગુરુનિષ્ઠા અને ત્યાગનિષ્ઠા સૌ કોઈ માટે, પ્રેરણાની દીવાદાંડી “યાવતૂ ચંદ્ર દિવા કરો” ની જેમ બની રહેશે તે નિઃશંક છે.)

અનુક્રમણિકા

પ.પુ. ડૉ. સ્વામી અક્ષરાનંદજીના અભિપ્રાય - આશિષ

પ્રાસંગિક - નેથરરાય

આભાર - સદગુરુ સમર્પજા લિખ્યુ

પરમ શ્રદ્ધેય શ્રી નંદુભાઈની શુલેચ્છા-આશિષ

I. મારે સમાજને બેઠો કરવો છે.

(૧) 'મોટા' કોને કહેવાય? ૨
(૨) 'મારે' એટલે કોણો? ૩૧
(૩) 'સમાજને' એટલે કોને? ૩૩
(૪) 'બેઠો કરવો છે' એટલે શું કરવું છે? ૩૪
(૫) સમાજને બેઠો કરવામાં મૌનમંદિરોનો ફાળો ૩૮

II. આવી વિષમતા પોતાના સિવાય કોણા ટાળી શકે?

(૧) વસનમાંથી મુક્તિ તો કાજુ-બદામની પ્રાપ્તિ ૨૫
(૨) એકને બંગલો અને બીજાને ઝૂંપું કેમ? ૨૬
(૩) જેવી દાનત એવી બરકત ૨૬
(૪) મોહાંય પિતા ૨૭
(૫) બહેન પુરુષાર્થીની અને પ્રમાણિની ૨૮
(૬) જાત વિના ભાત નહીં પડે ૨૯
(૭) 'આચાર્ય'ની આવી દયનીય સ્થિતિ? ૩૦
(૮) તેને પાંચસો રૂપિયા આપવા કે નહિ? ૩૧
(૯) મહા કરુણા કથની! ૩૩
(૧૦) મારે ઉપવાસ પડશો! ૩૪
(૧૧) જેનું બીજ તેનો માલ! ૩૫
(૧૨) પોતાની આગ પોતે ઢારીએ ૩૬
III. દ્રસ્ત દ્વારા પ્રકાશિત પ્રકાશનો. સીડી-કેસેટો ૩૮

વીણોલા મોતીડાં

- યોગબિકુ

- * લોભીપણું મહાપાપનું મૂળ છે,
ઉડાઉપણું જીવન ભક્ત શૂળ છે,
મધ્યમમાર્ગ જ પૂર્ણ અનુકૂળ છે,
તેમાં જ સુખશાંતિ ભરપૂર છે.
- * ઈંટ-ચૂનાના નવા નવા
આશ્રમો બનાવવાની જરૂરત
કરતાં ઘડી વધુ જરૂરત છે
જીવતા જગતા ગૃહસ્થાશ્રમોને
સાચી સમજશરાવાણા
બનાવીને પુનર્નવા કરવાની.
- * સંતજનો અને ગુરુજનોના ચરણોમાં
જેઓ બુદ્ધિપૂર્વક નિર્બુદ્ધ થઈને -
બેસી શકે છે તેઓ જ ખરા બુદ્ધિમાન છે.
- * હર્ષ અને શોક ને, હાનિ લાભ ને,
જીવનનો કમ જે જાણે;
ગુરુકૃપા તેણે જ મેળવી,
બીજા ગોથાં ખાયે.
- * જેનો જલ પર કાબૂ, તેનો જગ પર જાદુ;
જેનું જીવન સાદું, તેનું આરોગ્ય જાણું;
કરકસર છે કામધેનુ, દે છે અમૃત દિન-રૈનુ;
કમ ખાઓ જો ગમ ખાખ્યો, તો દુઃખથી મુક્તિ પામો.

મારે સમાજને બેઠો કરવો છે.

મારે સમાજને બેઠો કરવો છે, આમ તો આ વાક્ય શ્રી મોટાનું છે એ ખરું પણ -

આ વાક્ય મારું નથી? તમારું નથી? આપણા સૌનું નથી? આપા સમાજનું અને પૂર્ણ વિશ્વનું નથી? શું આપણાને સૌને બેઠા થવાની ઈચ્છા નથી? બેઠા થઈને ઉભા થવાની ઈચ્છા નથી? ઉભા થઈને દોડવાની ઈચ્છા નથી? દોડિને ધંધુંબધું કરી નાખવાની, ધંધુંબધું જાહી લેવાની અને ધંધુંબધું અનુભવી લેવાની ઈચ્છા નથી? ઉભા થઈને દોડવાની ઈચ્છા છે જ. આવું બધું કરી નાખવાની તમના દિલમાં ધખધખી રહી છે તે શાની સાબિતી છે? તે તેની સાબિતી છે કે આપણે સૌ જાણેઅજાણે મનુષ્યજનમ સાર્થક કરવા માંગીએ છીએ. એટલે કે હજુ સુધી જે નથી મળ્યું તે સનાતન સુખની, તે અખંડ સુખની શોધમાં છીએ. તેથી જો અખંડ સનાતન સુખને માપું ન કર્યું, અથવા કમ સે કમ તે માપું કરવાનો પ્રયત્ન ન કર્યો તો ધૂણી ધૂણીને રૂપો - ધાણીનો બેલ ફરી-ફરીને હતો ત્યાંનો ત્યાં જ - ફરીને ચોર્યાશીના ચક્કરમાં.

આ વાક્યને નિભિત બનાવી - કેન્દ્રમાં રાખી અહી જે કંઈ કહેવાનો પ્રયત્ન થયો છે તેનો એક માત્ર હેતુ અખંડ સુખમાપિના પ્રયત્નો કરવાનું સ્મરરણસાતત્ય રાખવાનો છે. અસ્તુ.

આ વાક્ય રહસ્યગર્ભિત, ગુપ્ત સૂત્ર જેવું અને ગાગરમાં સાગર સમાન છે. જો આ પારિભાષિક સૂત્રને તથા “મોટા”ને થોડા વધુ ખોલીને રજૂ કરવાનો - સમજવાનો પ્રયત્ન કરીશું તો તેથી આ સૂત્રનો અમલ કરનાર જિજ્ઞાસુઓને લાભ અને આનંદ થશે તેવી ધારણા છે. માટે તેનો પથાશક્તિ નાનું પ્રયત્ન કરીએ.

આ વાક્યને આ રીતે જુદું પાડીને સમજશું તો સમજવામાં સરળતા પડશે :

- (૧) ‘મોટા’ કોને કહેવાય?
 - (૨) ‘મારે’ એટલે કોણે કોણે?
 - (૩) ‘સમાજને’ એટલે કોને?
 - (૪) ‘બેઠો કરવો છે’ એટલે શું કરવું છે, કેમ કરવું છે, કેવી રીતે કરવું છે?
 - (૫) સમાજને બેઠો કરવામાં ‘મૌનમંદિરોનો કાળો’ શું અને કઈ રીતે? આ પાંચમો પણ ઉપરોક્ત પ્રશ્નો સાથે સારી રીતે સંકળાયેલો છે. તેથી તેને સમજવો પણ અતિ મહત્વનો ગણાય.
- પ્રથમ તો આ બધા પ્રશ્નો તાત્ત્વિક રીતે સમજવા અનિવાર્ય-આવશ્યક છે. જો શબ્દોના અર્થગર્ભિતપણાને જ વધુમાં વધુ સમજયા ન હોઈએ તો તેના યથાપોગ્ય અમલની તો આશા જ શી કરવી?

(૧) ‘મોટા’ કોને કહેવાય?

મોટા તેને કહેવાય કે જે મોટા છે, નાના નથી; જે ગુરુ છે, લધુ નથી; જે સંત છે, ફંદ નથી; જે અનંત છે, અંત નથી; જે ખંત છે, તંત નથી; જે યોગી છે, બોગી નથી; જે રોગી હોઈ શકે છે (શરીરથી), પણ ઢોગી કદાપિ નથી. જે મોટા હોય તે નાનાને બેઠા કરે; જે નાનાને બેઠા કરે તે મોટા થાય - મોટા કહેવાય, મોટાનાં બધાં જ કાર્યો મોટાં હોય.

નાનામાં નાના અને નીચામાં નીચા માણસનો પણ પુરુષપુરુષ અને આત્મીયતાપૂર્વક ઉત્સાહ વધારીને સહકાર લઈ શકે, તેમજ “પડેલાને જિબા કરવાની અમને ગરજ છે” એવી પવિત્ર સમજને જેઓ ગુરુમંત્ર માની શકે તેઓ જ ખરા અર્થમાં મોટા છે. આવા અર્થમાં મોટા બનીને જ મોટાને મોટી અંજલિ - મોંદી અંજલિ આપી શકાય.

મોટાનો સ્વભાવ જ મોટો હોય છે તેથી તેઓ મોટા બને છે - તેથી લોકો તેમને મોટા માને છે. મોટાની પોતાની તો તેવી કોઈ ઈચ્છા જ નથી હોતી કે તેમને કોઈ મોટા કહે, કે તેમની પૂજા કરે, કે તેમના મંદિરો બનાવે, કે તેમને ફૂલમાળાઓ પહેરાવે. દરેક પ્રકારની ભૌતિક એખણાઓથી પર હોવું તે તો તેમનો સ્વભાવ જ હોય છે.

જાહેર-સેવાક્ષેત્રમાં પડનાર, કે મોટા તરીકે મનાનાર ઉપર શું શું વીતે છે અને તેમની કેવી ધાર્ઢા થાય છે તેનાથી મોટા બિલકુલ અજાણ નથી હોતા અને તેથી જ્યારે તેમના ઉપર ચોતરફથી કાદવ, કંકરા, કંટક, જોડા, પાણા અને ગાળોના બારે મેઘ તૂટી પડે છે અને તે બધું પણ તેમના કહેવાતા પ્રેમીઓની પ્રેરણાથી જ થતું હોય છે, ત્યારે પણ તેમને આશ્રય કે દુઃખ નથી થતું, કે સેવાક્ષેત્રને અપનાવ્યાનો પસ્તાવો નથી થતો કે નથી થતું તેમને તે કેત્રમાંથી બાગી છૂટવાનું મન. જ્યારે પણ તેઓ તેજોદેખીઓ, નિંદકો, નગુણાઓ, અપકારીઓ અને વિવેકાંધો સામે રહો ચડીને પુષ્પપ્રકોપ ફૂંકવે છે, ત્યારે પણ તેમના મનમાં બદલાની ભાવના લેશ પણ નથી હોતી, પરંતુ કલ્યાણમય કલ્યાણકામના જ હોય છે. આવે વખતે વર્ષો સુધી સતત તેમના સાંનિધ્યમાં રહેનાર પણ બ્રમણામાં પડી જઈને તેમને ખરેખર જ કોણાયમાન થયેલા કલ્યી બેસે છે. મોટા જ્યાં સુધી પોતાનું સ્વસ્વરૂપ જાતે બતાવવા તૈયાર નથી થતા ત્યાં સુધી તેમને સમજવામાં ભલભલા ગોથાં ખાય છે. તેઓ ફૂલથી પણ કોમળ અને વજથી પણ કઠોર - જ્યારે જેવી જરૂરત પડે છે ત્યારે તેવા પલવારમાં

થઈ શકે છે. જેને પડા આ બધો સ્વાનુભવ થઈ ચૂક્યો હશે તેઓ તો આ બધી વાતની શક્યતાનો તુરત સ્વીકાર કરી લેશે, પરંતુ બિનઅનુભવી સંદેહમાં રહેશે.

મોટા પોતાના દેખીઓ અને વિરોધીઓને બરાબર ઓળખતા હોય છે, તેથી કરુણા કરીને તે સૌને પોતાની નજીક અને પોતાની સત્તસંગ-સભાઓમાં અગ્રભાગે સ્થાન આપતા હોય છે કે જેથી તેમનું કાંઈક કલ્યાણ થાય. ત્યારે તે નૃગરાઓ ગુરુજનોની ઉદારતાને ઓળખતા નથી અને એમ સમજે છે કે આ તો બધું આપણી હોશિયારીના કારણે મેળવી રહ્યા છીએ! નૃગરાઓ તો છિદ્રો ગોતીને પાચ-પચ અને વિષા-પેશાબ પીવા-ખાવાની જ તાકમાં હોય છે. બડા બડાઈ નથી છોડતા અને છોટા છોટાઈ નથી છોડતા.

બડા બડાઈ ના કરે, બડા ન બોલે બોલ;

હીરા મુખસે ના કહે, લાખ હમારા મોલ.

છોટાને મોટાની જરૂરત નથી લાગતી, કારણ કે તેઓ છોટા છે. મોટાને છોટાની જરૂરત લાગે છે - કારણ કે તેઓ મોટા છે - કારણ કે તેઓ છોટાને મોટા કરવા ઈચ્છે છે - કારણ કે તેઓ સમજે છે કે સમાંજને બેઠો કરવાના કાર્યનું આ પણ એક અંગ છે.

જે મોટાએ છોટાને મોટા કર્યા હશે, અભણાને ભણાવ્યા હશે, લઘુઓને ગુરુ બનાવ્યા હશે તેઓ જ બધા જીવારે તે મોટાને પછાડે, નિંદે, તેમનાં છિદ્રો ગોતવામાં કાંઈ બાકી ના રાખે, ત્યારે પણ જેમની સમજ હિમાલય જેવી શીતળ અને સ્વાભાવિક સ્થિર રહે; રંગ છે તેમને! મહાદેવ પાસેથી વરદાન પ્રાપ્ત કરેલા ભસ્માસુરે તે વરદાનની પરીક્ષા કરવાનું મહાદેવ ઉપર જ પારું હતું, તેમ સુખી થવાની વિદ્યા આપનારને જ જેઓ એ વિદ્યાથી દુઃખી કરવા મધ્યે, વહેમો અને બ્રમોમાંથી મુક્ત કરનારને જ જેઓ વહેમો અને બ્રમોના બલિ બનાવી દે છતાંય જેઓ

પોતાની કલ્યાણકારી પ્રવૃત્તિઓમાંથી લેશ પણ હટે નહીં; ધન્ય છે તેઓનાં માતા, પિતા અને ગુરુજનોને! પોતાને આસાનીથી મળી શકવા માટે, પ્રશ્નો પૂછવા માટે અને મદદ મેળવવા માટે જે મોટાએ પોતાનાં દાર સૌ માટે હરદમ ખુલ્લાં રાખ્યાં હતાં તેઓને જ જ્યારે તેમના જ ઉપકૃતોના દારે લાઈનમાં ઊભા રહેવું પડે છે, મુકરર સમયની મર્યાદામાં રહેવું પડે છે ત્યારેય જેઓને કદી પોતાનાં ઉમદા કાર્યોનો બદલો ન મળ્યાનો પસ્તાવો નથી થતો; તે ઉપકારના બદલે અપકાર મળે છે છતાંય જેઓ દુઃખી નથી થતા; તેઓની જ શરમે પૃથ્વી પાતાળમાં પેસી જતી નથી અને બધા અપકારીઓને સહન કરી રહી છે. જેઓ ગુરુકોટીમાં આવ્યા પછી ગુરુકોટીમાં લાવનારની હયાતીથી શરમાય છે અને તેથી તેમની હયાતી જ મિટાવી દેવા આકાશ-પાતાળ એક કરે છે અને તેમાં જ્યારે રંગે હાથ પકડાઈ જાય છે, ત્યારે પણ તેમને જેઓ અમૃતવાહીથી ક્ષમા બસે છે તેમનાથી અન્ય બીજો પારસ્પરિય કોણ હોય - ક્યાં હોય!?

જો પશુ-પક્ષી પણ પોતાનો સ્વભાવ ન મૂકી શકતાં હોય તો મનુષ્યે તો પોતાનો સ્વભાવ શા માટે મૂકવો? જો નાના પોતાની પ્રકૃતિ ના છોડતા હોય તો મોટા તો છોડે જ શાના? પાણીમાં તણાતા વીધીને બહાર કાઢવાના પ્રયત્નમાં વીધીએ કાઢનારને દસ વખત ડંખ માર્યો! “વીધી ઉપરાઉપરી ડંખ મારે છે છતાંય તેને કેમ બહાર કાઢો છો?” એવો પ્રશ્ન પૂછનારને જવાબ મળે છે કે, “વીધી તેના સ્વભાવ મુજબ કરે છે અને હું મારા સ્વભાવ મુજબ કરું છું.”

ભયંકર વિકૃત અને પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં પણ જેઓ પોતાનો માનવતાયુક્ત સ્વભાવ સહર્ષ જાળવી જાણો છે, તેવા મહામાનવોને-મોટાઓને છોડીને આપણે ભગવાનને ભાળવા બીજે ભાટકી રહ્યા છીએ!! ભગવાનને બીજે ભાળવાના? આપણે બુદ્ધિનું દેવાળું જ કાઢ્યું છે ને? અને તોય મોટા આપણાને છોડતા નથી તેથી જ મોટા એટલે જ્યેછ, શ્રેષ્ઠ

અને ઠેઠ (પહોંચેલા); નહીં કે વેઠ, હેઠ (નીચે) કે લેડ (ગાડતિયો પ્રવાહ).

“મોટાનું વર્ણન કેમ કરવું; કેટલું કરવું; કેવી રીતે કરવું? કલ્યાણાતીત અને વર્ણનાતીતનું વર્ણન કરીને તેમને નાના જ બનાવવાના છે ને? આપણે નાના આ સિવાય બીજું કરી પણ શું શકીએ!” જો કે નાનાઓને પણ પોતાનાથી નાનાઓ માટે કરવાનું ધ્યાનબધું છે, પણ આમ કહીને આપણે એ બધામાંથી છટકી જવા માગીએ છીએ! “જેને આપણે નુકસાન માનીએ છીએ તે તો ખરેખર ધંશો મોટો લાભ છે” - એવું સમજાવી શકનાર ‘મોટા’ નહીં મળે ત્યાં સુધી આપણે છટકવાનાં છટકાં ગોઠવીને છાકાં થઈને જ ભાટકવાના.

આવું બધું લખતાં આવડે એથી કંઈ મોટા નથી થઈ જવાતું. મોટાને થોડી કાઢો માત્ર અવલોકવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો પણ આવી કળા તો ડાબા હાથનો ખેલ થઈ જાય. કારણ કે બધી કળાઓનો પાયો મોટા છે - મોટા પાયાની ઈંટ છે. પાયાની ઈંટ કેવી હોય?

પાયાની ઈંટનો પરિચય બીજાઓ જ આપે. ઈંટ પોતે કદી આપે જ નહીં - આપી શકે જ નહીં. જો તે પોતાનો પરિચય આપી શકે છે - પોતાનો પરિચય આપવા બોલી શકે છે, તો તે તેની સાબિતી છે કે તે ઈમારત નીચે દબાયેલી નથી પણ બહાર છે; અને જો તે બહાર હોય તો તે પાયાની ઈંટ કઈ રીતે? જો પાયાની ઈંટ હરતી-ફરતી રહે, પોતાના અસલ સ્થાનને છોડીને અન્ય સ્થાને ભટકી શકે, તો તેના આધારે રહેલી તેની ઉપરની ઈમારતનું શું થાય? તે કઈ રીતે ઊભી રહી શકે? પાયાની ઈંટ નથી તો પોતાની આજુબાજુની ઈમારતોને કંઈ કહેતી કે નથી તો તે પોતાની ઉપર ઊભેલી ઈમારતને કંઈ કહેતી. એટલું જ નહીં પણ પાયાની ઈંટો તો પોતાની આસપાસની કે પોતાની ઉપર-નીચેની પાયાની અન્ય ઈંટોને પણ કદી કંઈ કહેતી નથી, એટલી તે ગૌરવવંતી અને

મહિમાવંતી હોય છે અને તેથી તેઓ જ પાયાની ખરી ઈંટો. પાયાની ઈંટોનો ત્યાગ અને સમર્પણભાવ એટલો અદ્વિતીય, અનન્ય અને સ્વાભાવિક હોય છે કે તેમને પોતાને એ ખબર જ નથી હોતી કે પોતે પાયાની ઈંટ છે.

વળી પાયાની ઈંટ કહેવી પણ કોને? એક રીતે જોતાં તો પાયાની છેક નીચેની ઈંટથી માંડિને ઈમારતની છેક ઉપરની ઈંટ સુધી બધી જ ઈંટો પાયાની ગજાય. પોતાની ઉપરની ઈંટનો પાયો પોતે છે, તો પોતાની નીચેની ઈંટ પોતાનો પાયો છે.

મોટા આપણી જોડે નાનાની જેમ વર્તે છે, એ તેમની મોટાઈ છે અને એ જ તેમનું (ખોટી) લોકેષણાથી બચવાનું બખતર છે. આ કારણે આપણે તેમને ઓળખી શકતા નથી. તેમના આ બખતરને બેદીને આરપાર જઈ શકે તેટલી સૂક્ષ્મ સમજણ હોય, તો તે સમજણ 'નાના' ના આવરણ પાછળ છુપાયેલી મોટાઈને પામી શકે.

લઘુતાસે પ્રભુતા મિલે, પ્રભુતાસે પ્રભુ દૂર;

કીરી મિશ્રી ખાત હૈ, હસ્તી ફાકત ધૂલ.

અનુભવીની આ વાણી આપણે સાંભળી નથી. કદાચ સાંભળી છે પણ સમજણ નથી તેથી મોટાની સરળતાને સમજવામાં થાપ ખાઈ જઈએ છીએ. બહારનો બબકો, ધણું મોટું પ્રદર્શન, આધુનિક સુખ-સગવડની રેલમછેલ, બહારની ટાપટીપથી ઉપસાવેલ શારીરિક શુંગારિકતા, માથાં પકડીને મરી જઈએ તોય સમજમાં ન આવે તેવી અટપટી અને અવળ-વાણી, વાચાળપણું, મોટરોનું - શ્રીમંતોનું - એકટર-એકટ્રેસોનું મોટું બખડાંતર, આપણાને ન સમજાય એવી રીતે કોઈ વસ્તુ કાઢી આપીને તેને ચમતકારમાં ખપાવવાની કુશળતા તથા ગાંડાધેલાપણું વગેરે વગેરે આપણાને જેનામાં જોવા મળે તેને આપણે દૈવી, ચમતકારી, અલૌકિક વગેરે વગેરે સમજને તેની પાસે ફૂછી થઈ જવા તૈયાર થઈ જઈએ છીએ! જેઓ કોઈ

અગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉત્તરી પદ્ધા હોય અને, ઘડી મોટી બેટ-દક્ષિણા લઈને કલાકો સુધી લાઈનમાં ઉભા રખાવીને પછી લબક-જબક દર્શન આપતા હોય, તેઓ જ - તેવા જ બધા આપણને મોટા ચમત્કારી ભાસે છે એવી આપણી સમજની દરિદ્રતા છે - એવી આપણા સ્વભાવની અવળચંડાઈ છે. આપણી આવી ઘેલછા અને વિવેકાંધતાનું મુખ્ય કારણ છે આપણી લોભી-લાલચું અને ઓછી મહેનતે, અગર વગર મહેનતે વધુમાં વધુ કાયમી લાભ પ્રાપ્ત કરી લેવાની વૃત્તિ. આવી, મધ્યલાળમાં અનેક નકલી મોટાઓની પાછળ પાંચણ વર્ષો સુધી ભટકતા રહીએ, તેમના ફંદામાં ફસાઈ જઈએ તોય ચેતી શકતા નથી અને ક્યારેક તો એવી વિકૃતિમાં સલવાઈ જવાય છે કે આપણો પોતે પણ નાકવઢાનો પંથ વધારવાનો-ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ! પછી તો આવાં પાંદડોમાં એવા તો પાવરધા અને શક્તિશાળી બની જઈએ છીએ કે કોઈ મોટા (હમદર્દ) આપણને તેમાંથી બચાવવાનો પ્રયત્ન કરે, તો તેને પણ પછાડી દઈએ છીએ અથવા કમસેકમ બદનામ તો કરીએ જ છીએ, કે જેથી તે કરી આપણને બચાવવાનું કે સુધ્યારવાનું નામ ન લે - છકડી છાંડી જાય. પણ આથી આપણને જ નુકસાન છે. આમ કસ્વાથી ધીમે ધીમે આપણો આખો કુટુંબ પરિવાર આમાં ફસાય છે અને પછી “ગાંધીના ઘરે ગાંધી આવ્યા, બોલો ગાંધીજી; તો કહે બાર હથનું રીગણું ને તેર હથનું બી” - ના જેવું થાય છે. પછી ઢોંગ અને પાંડ એટલી હદે વકરે છે કે એક પરિવારના સભ્યોમાં આપસ-આપસમાં પણ ઢોંગ અને પાંડથી છેતરવાની હરીકાઈ અને ચડસાચડસી ચાલે છે. આ બધાનું પરિણામ શું આવે? આ રીતે આખો પરિવાર છિન્નલિન થઈને પતન પામે છે.

જેઓ સંપૂર્ક સાદગીથી જવતા હોય, આપણા જેટલી નીચાઈએ ઉત્તરીને આપણી સાથે હળતા-મળતા હોય તથા આપણી સાથે અને આપણા અંગણામાં રમતા-જમતા હોય, તેઓ આપણને મોટા નથી

લાગતા; આપણી અવળંડાઈ, અજ્ઞાન અને ખોટી વ્યાખ્યાના કારણે. પછી અવળંડાઈનાં અવળંડાં ફળ ભોગવવાં જ પડે ને? જે વાવીએ તે જ ઉગે ને? જેમ કે :

એક ભાઈ કહે, “આ વખતે ઉત્સવંમાં મારે કોઈ વ્યાખ્યાનકારોને કે ગાયકોને નથી બોલાવવા. તેમોને હવે આપણા ધાર્મિક કાર્યક્રમમાં બહુ રસ નથી. તેમને તો લગ્નનાં ગાણાં અને ગરબા ગાવામાં ઘણા પૈસા મળે છે માટે. મારે એ કોઈની દાઢીમાં હાથ નાખવો નથી.” મારે તેમની સાથે ઘરોબો એટલે ખુલાસો કરતાં મેં કહ્યું, “જુઓ ભાઈ, જેઓ બહુ પૈસા માંગે છે અર્થાત् જેમને આપણી ડિમત નથી તેમને તમારે બોલાવવા નથી અને જે સાવ મફત આવવા માંગે છે તેમની તમને ડિમત નથી! તેથી વહેલે-મોડે એક દિવસ, જેઓ મફત ગાવા અને પ્રવચન આપવા તૈયાર છે, તેઓ પણ પોતાની મહત્ત્વાની સમજાવવા ઘણો મોટો ચાર્જ રાખશે ત્યારે જ આપણે તેમની ડિમત આંકીશું. આમ, આપણે જ તેમને ખૂબ પૈસા લેતા કરવા મજબૂર કરીએ છીએ. બધી બાબતોની મહત્ત્વાને માપવાની કૂટપણી કેવળ પૈસાને જ આપણે આપણા મગજમાં ઠોકી બેસાડી છે પછી આમ જ બને ને!”

પરંતુ મોટા બાબત આમ નથી બનતું. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં તેમની મક્કમતા પીગળતી કે પરિવર્તન પામતી નથી, કારણ કે મોટાઈ અર્થાત् સરળતા એ તેમનો સ્વભાવ છે. મોટાઈ એ તેમનો નકલી, કલમી કે મોસમી ગુણ નથી. એર અને અમૃતને ઓળખી શકીએ એટલા પારખુ તો આપણે થવું જ પડશે. તો જ, જેરથી બચી શકીશું અને અમૃતનો લાભ લઈ શકીશું.

આપણી ઊંઘી ખોપરી એને જ ગુરુ-સંત માને છે કે જેઓ પૂરો પાંડ કરી શકે છે અને આપણને કાયમ ભ્રમણામાં રાખી શકે છે. જેઓ પોતાની સરળતાને કારણે આપણને ભ્રમણામાંથી બહાર કાઢે છે અને ખરાં

રહસ્યો બતાવી દે છે, તેને આપણી ઉધી ખોપરી ગુરુ-સંત-મોટા માનવાનું મૂકી દે છે. તેનો એક બનેલો દાખલો કહું :

અમેરિકામાં અમે એક ભક્તને ત્યાં બે દિવસ રવ્યા. એમના પત્નીને અસહનીય માથાનો દુખાવો રહે. તે માટે તેમણે મંત્ર-તંત્ર, દોરા-ધાગા, ઉપચાર-દવા ખૂબ કરાવેલાં પણ કાંઈ જ આરામ નહીં. તેમણે આ દુખાવાની વાત અમને પણ કરી અને તે માટે કાંઈક કરવા ખૂબ આજજી કરી. તેથી અમે તેમને હાથે બાંધવા એક માદળિયું, થોડી ભસ્મ અને મંત્ર આપીને કહું કે રાતે આ મંત્રનો જાપ કરતાં કરતાં પૂર્વ દિશામાં માથું રાખીને સૂઈ જવું. આ પ્રમાણે કરવાથી તેમને આઠ દિવસમાં ખૂબ આરામ થઈ ગયો. હવે તો અમારાં માન ખૂબ વધી ગયાં. ઘરમાં અમને સૌ બાપજી-બાપજી કહે અને ખૂબ સન્માન આપે. થોડા સમય પછી અમે સૌ સત્સંગમાં બેઠા હતા ત્યારે તે પતિ-પત્નીએ અમને કહું કે “બાપજી! તમો તો કહો છો કે હું ચમત્કારમાં માનતો નથી, પણ મારું દર્દ મટાડવા આપે કેવો ચમત્કાર કર્યો!” અમને થયું કે બ્રમણા દૂર કરવાનો આ ખરો મોકો છે. તેથી અમે કહું કે :

“હા, ખરેખર હું બ્રમો અને ખોટી-ઓછી સમજણના કારણે ભાસતા ચમત્કારોમાં બિલકુલ માનતો નથી. તમને દર્દ કેવી રીતે મટયું તે સાવધાન થઈને સાંભળો. પ્રથમ તો તમારા હાથે બાંધલું માદળિયું ખોલીને જુઓ.” તેમણે માદળિયામાંથી કાગળની ચબરખી કાઢીને વાંચી. તેમાં લખ્યું હતું કે, ઈશ્વરે આપેલી બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને વહેમો અને બ્રમોમાંથી જલદી બહાર નીકળો. આ વાંચીને તેઓ મારી સામે ફાટી આંખે જોઈ રહ્યાં! પછી મેં કહું - “મંત્ર જપતાં જપતાં પૂર્વ દિશામાં મસ્તક રાખી સૂવાનું સૂચન એટલે કર્યું હતું કે તમે જે દિશામાં માથું રાખીને સૂતાં હતાં તે દિશામાંની ખુલ્લી બારીમાંથી સતત લયંકર ઠંડો પવન તમારા મસ્તક પર લાગ્યા કરતો હતો, તે જ માથું દુખવાનું કારણ હતું. પરંતુ આ વાત જો મેં તમને સીધે-સીધી કહી છોત તો તમને સાચી ન લાગત અને તેથી તમે તમારો આ

આવડો મોટો વજનદાર પલંગ પૂર્વ દિશામાં કરવાનું કષ્ટ ન હેત અને તમારું માણું દુખતું ન મળત. તે માટે મારે આ યુક્તિ કરવી પડી." એ વખતે સૌ હસ્તી પડ્યાં પડા પછીના મિલન-પ્રસંગોમાં તેમના વર્તન ઉપરથી ખબર પડી કે તેમના માટે હવે હું મોટો ચમત્કારી બાપજી મટીને સામાન્ય ધોગભિસુ જ રહી ગયો છું!

શું મોટો ચમત્કારી બાપજી મટી જવાની બીકે મારે સાચી વાત ન કહીને તેમને કાયમ જ અમણામાં રાખવાં? ના, સાચી વાત કહેવી જ જોઈએ. સજજનો માટે તો બ્રમો દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો એ જ ચમત્કાર છે, એ જ તેમની પ્રાપ્તિ અને આનંદ છે.

(૨) 'મારે' એટલે કોણો?

'મારે' એટલે કેવળ ભૂત, ભવિષ્ય કે વર્તમાનકાળના મોટાએ જ માત્ર નહીં, પરંતુ મારે એટલે તો જેમને જેમને મનુષ્યજ્ઞન્મ સાર્થક કરવાની ઈચ્છા છે તેમણે સૌએ. મારે એટલે પશુ-પક્ષી કરતાં વધુ અને એવું કાંઈક વિચારી શકે છે કે કૃથા, નિદ્રા, ભય અને મૈથુનની પ્રવૃત્તિથી ઉપરનું પડા કાંઈક છે તેમણે સૌએ. મારે એટલે મોટાને જે 'મોટા' અને 'મારા' સમજે છે અને જેઓ મૌનમંદિરમાં બેઠા છે, બેસી ચૂક્યા છે અને બેસવાના છે, તથા જેઓ એવી સૂક્ષ્મ સમજ ધરાવે છે કે,

પર-હીત કા કુછ નહિ કિયા, સિદ્ધ ખાયા ઔર હગ દિયા!

"ધોગભિસુ" યહ કયા કિયા? માનુષ-જ્ઞન્મ ગંવા દિયા. તેમણે સૌએ. તેમનો સૌનો સમાજને બેઠો કરવાનો ધર્મ છે.

મારે એટલે તેમણે કે જેમનામાં એવો વિવેક જાગી ચૂક્યો છે અથવા એવો વિવેક જગાડવા ઈચ્છે છે કે, જેના થકી કષણજીવી અને દીર્ઘજીવી સુખને ઓળખી શકાય - માપી શકાય. પૂજ્યપાદ પતંજલિએ કહ્યું છે કે,

પરિષામ તાપ સંસ્કાર દુ:ખેર્ગુણવૃત્તિ વિરોધાશ

દુખમેવ સર્વમ् વિવેકીન:

અર્થાત् વિવેકી મનુષ્યોને જગતનાં તમામ ભૌતિક સુખો પરિણામ-દુઃખ, તાપ-દુઃખ, સંસ્કાર-દુઃખ અને ત્રિગુણ-દુઃખરૂપે દુઃખો જ બાસે છે. જેમ કે -

ઉજળું વલ પહેરવાના સુખની પાછળ થોડા સમય પછી તેને ધોવાનું દુઃખ ઉભેલું જ છે, એ કહેવાય પરિણામ-દુઃખ; ગ્રાન્થ ભૌતિક સુખોને જાળવી રાખવા જે સંઘર્ષ કરવો પડે છે અને તેથી જે તાપ અનુભવવો પડે છે તે કહેવાય તાપ-દુઃખ; બોગવેલા સુખના સંસ્કાર ફરીફરીને તે સુખ બોગવવા લલચાવે છે અને તેનાથી વાસના બંધાય છે અને પછી વાસના અને સંસ્કારનો જે રહેણ્ટ ચાલે છે તે કહેવાય સંસ્કાર-દુઃખ અને કોઈપણ સુખ બોગવતી વખતે ત્રિગુણ માંદેનો એક ગુણ મુખ્યપણે વર્તતો હોય છે અને ત્યારે ગોણપણે વર્તતા બીજા બે તેને પછાડવા ધમપછાડા કરે છે, ત્યારે તન-મનમાં જે ખેંચ અનુભવાય છે તે ત્રિગુણનું દુઃખ. આવાં બધાં દુઃખોથી જેઓ હંમેશાં ધૂટી જવા ઈંદ્રે છે તેમણે સૌઅં સમાજને બેઠો કરવાનું કાર્ય કરવાનું છે.

બધાં જ સુખો દુઃખની પ્રતિક્રિયાવાળાં છે, પણ એક સુખ એવું છે કે જેની પ્રતિક્રિયા દુઃખ નથી અને તે આત્મંતિક સુખ, મુક્તિ, મોક્ષ, તૈવલ્ય વગેરે નામે ઓળખાય છે. ‘મારે’ એટલે દુઃખની પ્રતિક્રિયા વિનાના આવા સુખના ઈચ્છુક છે જેઓ તેમણે સૌઅં.

મારે એટલે તેમણે કે જેમને એવું જ્ઞાન થઈ ચૂક્યું છે કે, પંચ-મહાભૂતનું સ્થૂળ શરીર તે હું નથી; શરીર સિવાય પણ હું જેવું બીજું કાંઈક છે; હું શરીર વિના પણ રહી શકું છું અને આનંદનો અનુભવ-ઉપભોગ કરી શકું છું. મારે એટલે દુઃખની પ્રતિક્રિયા વિનાના સુખને ગ્રાન્થ કરવા માટે, અર્થાત् દીર્ઘજીવી સુખને મેળવવા માટે, એટલે કે “હંમેશાં-હંમેશાં દુઃખ, કલેશ, ત્રાસ અને અશાંતિમાંથી મુક્ત થઈ જવા માટે આ જ એક અવલંબ છે અને તે ગ્રાન્થ કરીને જ રહીશું.” એવો જેણો નિશ્ચય કર્યો છે તે સૌઅં. અસ્તુ.

જેને જળ સમજને તેની પાછળ વર્ષો અને જન્મોથી દોડી રહ્યા છીએ, તો ય જે હાથ નથી આવ્યું તેથી તે જળ નહીં પણ મૃગજળ છે, એવી ખાતરી જેમને ભૌતિક સુખો પાછળ દોડીદોડીને થઈ ગઈ છે, તેમણે સૌએ હવે સમાજને બેઠો કરવાના કાર્યરૂપી જગથી તરસ છિપાવવાની છે.

(૩) ‘સમાજને’ એટલે કોને?

‘સમાજને’ એટલે જીવમાત્રને. સ્વયં આપણો પોતે પણ સમાજનું એક અંગ છીએ. વળી સમાજને સુખી કરવાના પ્રયત્નો કરવામાં જે એક પ્રકારના સાત્ત્વિક આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ચોખ્ખો નફો.

જે સમાજમાં રહીએ છીએ, તે સમાજમાં જો અશાંતિ હશે તો આપણાને શાંતિ ક્યાંથી મળવાની હતી? શાંતિ કે અશાંતિ ભલે આપણાથી હજારો ગાઉ દૂર હોય તો ય, કે ભલે મનુષ્યેતર પશુ-પક્ષીઓમાં હોય તો ય, તે વહેલી કે મોડી આપણા પગ સુખી પહોંચવાની જ. દૂરના અઞ્જિને જો દૂર જ શાંત નહીં કરી દેવામાં આવે, તો તે આપણા ઘર સુધી પહોંચવાનો જ. માટે બીજાને બેઠા કરવાથી કે સુખી કરવાથી આપણો જ બેઠા કે સુખી થઈ શકવાના, એ વાત કદી ભુલાવી ન જોઈએ. ઘણા માણસો માટે રસોઈ બનાવનાર રસોઈયાની. રસોઈ પણ સૌની રસોઈ સાથે જ બની જાય છે. તેને પોતાની રસોઈ જુદી બનાવવાની જરૂરત નથી પડતી.

સામાન્યત: મનુષ્ય સ્વભાવ જ એવો છે કે બીજાને સુખી જોઈને સુખી, અને દુખી જોઈને દુખી થાય છે. આ દિલ્લિએ પણ પોતે સુખી થવા માટે અન્યોને સુખી કરવા જોઈએ. હાલનું વિજ્ઞાન પણ એ માને છે કે સાચો કે ખોટો વિચાર પણ વર્તુળ પૂરું કરીને (સરકીટ કમ્પ્લિટ કરીને) જેમાંથી ઉત્પન્ન થયો હોય છે, છેવટે તેમાં જ આવીને સમાય છે. જેનું બીજ હોય તેનું જ વૃક્ષ થાય છે અને અનંત ફળ આપે છે.

લાકડામાં ગુપ્ત રહેલો અજિન પ્રગતે છે ત્યારે તે, તે જ લાકડાને પ્રથમ બાળે છે કે જે લાકડાને આશ્રયે તે રહ્યો હતો; બીજાને પણી બાળે અથવા બીજાને બાળ્યા વિના પણ તેને શાંત થઈ જવું પડે એવું પણ બને.

શિવે બીજાના કલ્યાણ માટે પોતે હળાહળ ઝેર પીંદું તો પોતે નીલકંઠ-મહાદેવ-'મોટા' (દેવ) થઈ ગયા. -

માટે, સમાજને સુખી કરવો - બેઠો કરવો, એટલે પોતે બેઠા થવાનું છે - પોતે સુખી થવાનું છે. સમાજને બેઠો કરવાના પ્રયત્નો, એટલે બેથ હાથમાં લાડુ! ફાયદો જ ફાયદો! આવા ગણિતને જે સમજે છે, તે જ સાચો ગણિતજ્ઞ અને આવા અખંડ લાભને જે મેળવી શકે છે, તે જ સાચો વેપારી. બાકીના બીજા બધા ગણિતજ્ઞો, વેપારીઓ તો-

બે-ચાર-છ અને લિયા-દિયા કરતા રહ્યા;

અને ભવભ્રમરમાં ઊંઘે માથે તરફડતા રહ્યા.

વળી, એ પણ ન ભૂલીએ કે અદશ્ય સમાજનું અસ્તિત્વ પણ અવશ્ય છે. આપણાં અપકૃત્યો દ્વારા (અપકૃત્યો માટે "નિર્જર જર્યું કો ગેબથી" પુસ્તિકા જોવી) પ્રતિશોધની ભાવનાવાળા કીટાશુઓના અદશ્ય સમાજની વૃદ્ધિ થતી રહેશે, તો અનંત 'રોગો' અને અખંડ તોફાનોનો રાફડો ફાટેલો જ રહેશે. મનુષ્ય, પણ, પક્ષી વગેરે દશ્ય જગતને - દશ્ય સમાજને સુખી કરવા માટે માથાં પટકીને મરી જઈશું, તોય સુખી નહીં કરી શકીશું, જ્યાં સુધી અપકૃત્યોથી ઉત્પત્ત થતા અદશ્ય જગતના ગુપ્ત દેખના નિવારણનો ઉપાય 'મોટા' પાસેથી જાડી લેવામાં પ્રમાદ કરીશું. જેમ દૂરની અશાંતિ આપણા ઘર સુધી વહેલી કે મોડી પહોંચે જ છે, તેમ અદશ્ય જગતનો પ્રકોપ પણ યથાસમયે ફાટી નીકળે જ છે. અસ્તુ.

(૪) 'બેઠો કરવો છે' એટલે શું કરવું છે?

સમાજ એ કોઈ એવી એક વ્યક્તિ નથી કે જે સૂતી હોય અને

આપણો તેને તેનો હાથ પકડીને બેઠો કરી દઈએ. સમાજનો અર્થ કેવળ કોઈ એક જ્ઞાતિ, જ્ઞાતિ, સંપ્રદાય, દેશ, પ્રદેશ કે રાષ્ટ્ર કરીએ, તો તે અતિ અનર્થ કહેવાય. સમાજનો અર્થ સમસ્ત માનવજ્ઞતિ કરીએ, તો પણ તે અધૂરો જ રહે. સમાજ એટલે તો સમસ્ત જીવજગત - સમસ્ત ચેતનજગત. સમાજને બેઠો કરવાના પ્રયત્નો કરવા, એટલે સમસ્ત જીવજગતને સુખશાંતિ પહોંચાડવાના પ્રયત્નો કરવા. આવા પ્રયત્નોમાં કેટલા સફળ થઈશું તેની ચિંતા છોડીને, ‘મા કલેષુ કદાચન’ને ઉરમાં ધારીને, યાહોમ કરીને બસ મચી જ પડીએ. નિર્ઝામ કર્મનો પણ એક અનેરો આનંદ હોય છે.

સમસ્ત જીવજગતના સમાજને બેઠો કરવા બધી જ સતરેથી, બધી જ દિશાઓથી, બધી જ બાજુઓથી તથા સઘણાં પાસાંઓને આવરી લઈને કાર્ય મારંભવું ઘટે અને જેનો અને જેટલો સાથ-સહકાર મળે તેનો અને તેટલો સાથ-સહકાર સાભાર સ્વીકારવો ઘટે.

પડેલાને પોતાને ખબર નથી કે પોતે પડેલો છે, અથવા તેને ખબર છે તો પણ તે એ સ્થિતિમાં ઘણા સમયથી રહેવાના કારણો એ સ્થિતિનો વયસની થઈ ગયો છે તેથી તે બધાર નીકળવા માંગતો નથી. ત્યારે તેને ‘થેન્ક્યુ’ની આશાથી કોઈ બેઠો કરવા મથશે, તો તે કદી સફળ નહીં થાય, પણ ઊલટાનો ખાશે ગાળ. થેન્ક્યુના પણ અનેક પ્રકાર છે. પરંતુ અહીં એકેય પ્રકાર કામ નહીં આવે. અહીં તો માત્ર તેની જ સફળ થવાની સંભાવના છે કે જે મદદ લેનારને મદદ આપીને સામેથી થેન્ક્યુ કહી શકશે. સામેથી થેન્ક્યુ કહેવાના પણ અનેક પ્રકાર છે. જે ‘મોટા’ હશે તે તો થેન્ક્યુના તે પ્રકારને ‘મોટા’ પાસેથી થેન્ક્યુ કહ્યા વગર જ જાહી શકશે.

બકરાંના ટોળામાં ઊછરીને મોટા થયેલા સિંહને તે પોતે સિંહ છે તે જ્ઞાન થતાં બહુ વાર નથી લાગતી, પરંતુ વર્ષોનું જેને ‘પડેલા’નું કાંપ પડી

ગયું છે, તેને બેઠા કરવાનું જ્ઞાનામૃત પાવું ધક્કાં કઠિન છે. આ કાર્યમાં તેઓ જ વધુ સફળ થઈ શકે છે કે, જેઓનો આનંદનો વિષય આ કાર્ય જ બની ગયું છે અને આ કાર્યમાં જ પોતાનો સ્વાર્થ અને પરમાર્થ સધાઈ રહ્યો છે, એમ જેઓથી મનાઈ ચૂક્યું છે ; તથા

બૈઠ સંગતમેં સંતનકી, કરું કલ્યાણ મૈં સબકા;

લોગ દુનિયાકે ભોગોમેં, મૌજ લૂટે તો લૂટન હે.

આવી ભાવનાને જેમણે પોતાની કરી જાણી છે.

બાળક, યુવાન અને વૃદ્ધના સુખ વિષેના દાખિકોણો અને તેને પ્રાપ્ત કરવાનાં સાધનો-ઉપાયો લિન લિન હોય છે. બાળવૃત્તિના મનુષ્યો બાળસુખો ભોગવ્યા પછી જ તેથી ઉપરનાં સુખો માટે પ્રયત્ન કરવા તૈયાર થાય છે. ભૂખ્યો માણસ પેટનો ખાડો પુરાયા પછી જ તેથી ઉપરની જ્ઞાનવાર્તા સંભળવા તૈયાર થશે. ‘ભૂખે ભજન ન હોય ગોપાલા, યહ લો કંઠી, યહ લો માલા.’ ભગવાન બુદ્ધે પણ ભૂખ્યાને ભોજન કરાવીને પછી જ ‘બુદ્ધ શરદાં ગયછામિ’નો મંત્ર આપવાનો આદેશ આપ્યો હતો.

જુદા જુદા સ્તરના લોકોના સુખના ઘાલો પણ લિન લિન હોય છે. તેમને જો તેમની રૂચિ અનુસારનાં પ્રારંભિક સુખો મળી રહે, તો તેઓ તેવાં સુખોથી વહેલા કે મોડા ઉપરામ થવાની સંભાવના ખરી. દૂધપાકના સ્વાદથી-આનંદથી જેઓ પૂર્ણ પરિચિત અને પૂર્ણ તુખ થઈ ગયેલા હોય, તેમને પછી અન્યોને દૂધપાકના સબડકા બોલાવતા જોઈને એમ નથી થતું કે, તેઓ બધા ખાઈ ગયા અને અમે રહી ગયા. ઘણાં વર્ષોની ભૂમિ-સમાધિમાં રહ્યા, છતાં પણ જાગીને યોગીરાજે પ્રથમ હાથીની જ માગણી કરી હતી. તે પ્રસંગ તેનું દાણંત પૂરું પાડે છે કે, નાનાં સુખોથી ઉપરામ થયા સિવાય ઉપરનાં સુખોમાં ખેંચાઈ જવાય છે તો ક્યારેક પણ નીચેનાં સુખનું આકર્ષણ પોતા તરફ ખેંચીને પછાડે જ છે -

બેઆબરુ કરે જ છે. આમાંથી ઢોંગનો આશરો પણ લેવાઈ જાય છે. માટે, જેનાથી કાયદાનો બંગ ન થતો હોય. અને સ્વાસ્થ્ય ન બગડતું હોય, તેવાં સુખો આપવાની સગવડ કરી આપવાનો પ્રયત્ન કરવો તે પણ સમાજને બેઠો કરવાનું જ એક અંગ ગણાય.

સમાજને બેઠો કરવાના અભિલાષીઓ સમાજના વિરાટ શરીરને ઓળખવું-સમજવું પડશે. વિરાટ શરીરનાં અનંત અંગોમાં અનંત જગ્યાએ ધારાં પડી ગયાં હોય, પાક થઈ ગયો હોય, લક્ષ્યો મારી ગયો હોય, પરં નીતરતું હોય, ટેકટેકાણો ગંદકી અને કચરાના થર જામી ગયા હોય, એ બધું કાંઈ કોઈ એક વિષ્ટિ-'મોટા'થી સુધરી ન શકે. તે માટે તો અનેક 'મોટા'ઓ કામે લાગેલા હોય; જે 'મોટા' જે દર્દના વિશેપણ (સ્પેશ્યાલિસ્ટ) હોય તેઓ તે દર્દ નિવારવાનો પ્રયત્ન કરે; જેમની જેવી રૂચિ અને તન-મન-ધનની જેવી સ્થિતિ તથા વિચાર-વાણી-વર્તનની જેવી ક્ષમતા હોય, તે પ્રમાણે તેઓ કાર્ય કરે; વળી કુદરત તરફથી જે 'મોટા' માટે જે કાર્ય નિર્માણ થયું હોય, તે કાર્ય તેઓ કરતા હોય. તે બધાનાં બધાં કાર્યો જોઈને 'મોટા' હોય તે ખુશ જ થાય તેમને તેજોદેખ કદી સ્પર્શે જ નહીં. તેઓને કદી એમ ન લાગે કે, પોતે કરે છે તે જ કાર્ય અતિ મહત્વનું છે અને અન્યો કરે છે તે ઓછું મહત્વનું છે; કે બીજાઓ પોતાની ક્ષમતા કરતાં ઘણું ઓછું કરે છે અને પોતે પોતાની શક્તિ કરતાં ઘણું વધું કરે છે. બીજાઓ જે કાંઈ પથાશક્તિ-મતિ કલ્યાણકારી કાર્યો કરતા હોય કે કરી શકતા હોય તેની વારે વારે ટીકા કરીને અને તેઓ જે ન કરતા હોય કે ન કરી શકતા હોય તેની વારે વારે યાદ આપીને, ઉત્સાહબંગ કરીને તેમને કાર્ય સંપૂર્ણ બંધ કરી દેવા મજબૂર ન કરે, પણ ખરા 'મોટા' તો નાખ્યા એટલું પુષ્ય ગણીને જેઓ જેટલું કાંઈ કરતા હોય, કરી શકતા હોય તેની પ્રશંસા કરી-કરીને; ઉત્સાહ વધારીને તેમને સૌને

પ્રેરણાનાં પીપુષ પાતા રહે.

આવા ભગીરથ કાર્ય માટે સંગઠનાત્મક કાર્ય વધુ ઉપયોગી સાબિત થાય. ‘કલિયુગે સંઘશક્તિ, સર્વ યુગે સહનશક્તિ.’ મોટાઓનો પણ એક સંધ, જે વધુ અનુભવી મોટા હોય તે મોટાઓના સંઘના ‘મોટા’ અર્થાત વધુ અનુભવી મોટા કે જે પોતાના સંઘના નાના મોટાઓના અર્થાત ઓછા અનુભવી મોટાઓના સ્વભાવને અનુરૂપ થઈને તેમની અભિરૂચિને, અનુકૂળ થઈને, તેમના પૂર્વગ્રહોને અનુગ્રહ બનાવીને, તેમના અહમને પોતાની પવિત્રતામાં પિગળાવીને તેમને સૌને એવા કાર્યમાં અખંડ રસવંતા રાખી શકે કે જેથી, તેઓ નાનાને મોટા, પેલાને ઊભા, મુડાલને ચેતનવંતા અને આણસુને ઉદ્ઘમી કરી શકે, અને છતાંય તેમની મોટાઈની કોઈને ખબર પણ ન પડે!

જેમ સમાજ એ કોઈ વ્યક્તિ નથી, તેમ મોટા એ પણ કોઈ એક વ્યક્તિ નથી અને છતાંય વ્યક્તિનું માધ્યમ જરૂર છે. મોટા એ વ્યક્તિ પણ છે, મંડળ-સમૂહ પણ છે અને તત્ત્વ પણ છે. મોટા વ્યક્તિમાં વ્યક્તિરૂપે, સમૂહમાં સમૂહરૂપે અને તત્ત્વમાં તત્ત્વરૂપે રહે છે. અજિન બધે જ હોવા છતાં અદર્શ છે. તેને ધર્મશરૂપી તપથી પ્રગટ-દર્શય કરી શકાય છે. મોટા સર્વવ્યાપક છે. તેઓ આપણી આસપાસ અને આપણી પોતાની અંદર પણ છે. મોટાના પ્રાગટયના અવરોધોને ત્યાગ, બલિદાન અને પ્રેમભાવનાના પાણી દ્વારા પિગળાવીએ. સમાચિ-સમાજને બેઠો કરવા સમાચિ-મોટાને આહ્વાનીએ અને તેમને અનંત રૂપે, અનંત રીતે, અનંત ઉદારપણો અને અનંત આજીજીએ ઉતારીએ-અવતરણાવીએ-અવતરણાવીએ. અસ્તુ.

(૫) સમાજને બેઠો કરવામાં મૌનમંદિરોનો ફાળો

“મારે સમાજને બેઠો કરવો છે” એવી પવિત્ર ભાવનાને જ મંત્ર

બનાવીને તેના અનુષ્ઠાનમાં મચી પડનારમાં મૌનમંદિરની કલ્યાણ સ્કુરવી એ પણ મૌનમંદિરની અનિવાર્ય આવશ્યકતાને પુરવાર કરે છે; તેનાથી “મારે સમાજને બેઠો કરવો છે” એ મંત્રના અનુષ્ઠાનમાં મૌનમંદિરોનો શું ઉપયોગ હોઈ શકે, તેનો પણ આછો ઘ્યાલ આવી શકે છે.

મૌનમંદિરમાં બેસનાર મૌનીનું મૌન જેટલા પ્રમાણમાં ઊંડું અખંડ અને દીર્ઘ હશે, તેટલા પ્રમાણમાં જ તેને મૌનના અને મૌનમંદિરના ખરા ઉપયોગના રહસ્યની જાણકારીની પ્રાપ્તિ થશે. આ રહસ્યસ્કોટ પામ્યા પછી મૌની મુનિ બને છે. પછી તે જીવનના હરક્ષેત્રમાં મૌનમંદિરનો અનુભવ કરે છે, પછી તેને વિશિષ્ટ મૌનમંદિરની જરૂરત નથી જણાતી. અસ્તુ.

મુસલ્લા છોડ, તસબી તોડ; કિતાબેં ડાલ પાનીમેં;

અગર હે શૌક મિલનેકા તો, હરંદમ લૌ લગાતા જા.

મનની અવળચંડાઈ તો જુઓ! તેને જે બધું સરળતાથી મળે છે, તેનો સ્વીકાર તે એટલે નથી કરતું - તેની કિમત તેને એટલે નથી સમજાતી કે, તે સાવ સરળતાથી અને મફત મળ્યું છે! અને તે અતિ કઠિનને મેળવવાનો પ્રયત્ન એટલે નથી કરતું કે, તે અતિ કઠિન છે. આમ, મન બંને રીતે અવળચંડાઈ કરીને - છટકીને અમૃત્યુ લાભથી વંચિત રહે છે. મન ‘મૂર્ખ બેસના મોટા ડેળા’ કરવામાં જ રાચ્યા કરે છે. ભૂતકાળના મોટાને ટલ્યે ચડાવીને વીસરી શકાય! જડ મૂર્તિને બગ્રીસ બાતનાં ભોજન એટલા માટે પરાવાય છે કે, તે કાંઈ ખાતી નથી, અને પૂજારીને સૂક્ષ્મ રોટલાનું એક બટકું પણ કોઈ પરાવતું નથી કારણ કે, તે ખાઈ જાય!

મૌનમંદિરો તો આવી બધી અવળચંડાઈને ઓળખીને તેને સવળચંડાઈમાં ફેરવવાની પાઠશાળાઓ છે. તેની સાચી મહત્તા મૌનીને મુનિ બનાવવામાં જ છે, અને મુનિ બન્યા પછી જ મૌનમંદિરની તાત્ત્વિક

મહતાને સમજુ શકાય છે અને પછી દરેકે દરેક મનમંદિર, મૌનમંદિર
બાસે છે અને દરેકે દરેક મનુષ્ય મુનિ અર્થાત્ મોટા દેખાય છે.

ધ્યારા સનમ કાજે બળીને ખાક થાયે કોઈ,
કોઈ તે ભસમને પણ રે લગાવે અંગમાં ભાઈ!
કોઈ જીવતાં મરેલો છે, કોઈ મરીને જીવે છે,
મળ્યું અણામોલ અમૃત પણ, કચાં યોગલિંઘ પીવે છે!
કહે એક, સુન લે ઈન્સાન દો;
માલિકને જીવાન એક દી, કાન દો.

પરમ મોટા પરમાત્માની રચના જ એવી છે કે, જીબ એક મળી છે
અને કાન બે. એટલે કે, બોલો ઓછું, સાંભળો વધુ. પરમ મોટા
પરમાત્માના ‘ઓછું બોલો’ એ મંત્રનું અનુષ્ઠાન કરવા જ
મૌનમંદિરોની રચના થઈ હોઈ મૌનમંદિરોમાં બેસીને મૌનના મહામંત્રને
સિદ્ધ કરીએ. પ્રથમ સ્થૂળ મૌન, પછી સૂક્ષ્મ મૌન અને છેવટે મહામૌન
સિદ્ધ કરીને - મુનિ બનીને મોટા બનવાનું છે; મોટા બનીને સમાજને
બેઠો કરવાનો છે. સમાજને બેઠો કરવા માટે એક જીબનો ઓછામાં ઓછો
અને બે કાનનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરવાનો છે, જેથી બંને હાથ અને
પગ ફુશળતાપૂર્વક પ્રવૃત્ત થઈ જાય.

કહની મિશ્રી ખાંડ હૈ, કરની તત્ત્વ લોહ;
કહની કહે, રહની રહે; ઐસા વિરલા કોક.

કહેવું સરળ છે, કરવું કઠણ છે. તેને પલટાવીને “કહેવું કઠણ અને
કરવું સરળ” ને સિદ્ધ કરવા માટે પણ મૌનમંદિરોનો આશરો લેવાનો છે.
મૌનમંદિરમાં બેસીને આ ભણતર ભણવાનું, આ ગણતર ગણવાનું. એટલે કે
સમાજને બેઠો કરવા અનંત-અગમ્ય-અગોચર પાસાંઓનું અને દાઢિકોણોનું
ભણતર ભણવું અને અગમ્યને ગમ્ય કરી શકવાનું ગણતર ગણવાનું.

મૌનમંદિરમાં બેસીને અંતર્મુખ થવું અતિ આવશ્યક છે. યથા આવશ્યક અંતર્મુખ ન થઈ શકાય તો નુકસાન થવાની સંભાવના ખરી. કારણ કે બહાર હોઈએ ત્યારે જેટલા પ્રમાણમાં અને જેવાં તેજ, વાયુ (પ્રાણ) અને આકાશ તત્ત્વ મળતાં હોય છે તેટલા પ્રમાણમાં અને તેવાં મૌનમંદિરમાં મળતાં નથી. મૌનમંદિરમાં આં તત્ત્વો જેટલા પ્રમાણમાં મળી શકતાં હોય તેનાથી પણ તેનો ઓછો વ્યય તેમાં બેસનાર કરે તો જ હિચ્છિત કાર્યસિદ્ધિ તરફ આગળ વધી શકાય. તેથી મૌની માટે વધુમાં વધુ અંતર્મુખ થવાની આવશ્યકતા ગણાય. અંતર્મુખ થવામાં કોઈપણ પ્રકારનો પ્રયત્ન ન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો તે તથા મૌનમંદિરનું એકાંત વાતાવરણ પરસ્પર પુષ્ટિદાતા છે. મહર્ષિ પતંજલિએ કહ્યું છે કે ‘પ્રયત્નશૈથિલ્યાનન્ત સમાપ્તિલ્યામ्’; અર્થાત્ પ્રયત્નની શિથિલતા અને મનને અનંતમાં જોડવું.

આમાં પ્રયત્નનો અર્થ એટલે (૧) દિનચર્યા અને જીવનચર્યામાં થતા પ્રયત્નો તથા (૨) ધ્યાન માટે સ્થિર આસનમાં બેઠા હોઈએ ત્યારે શરીરને ધરી રાખવાનો - ધારણ કરી રાખવાનો જે પ્રયત્ન તે બંને લેવાના છે. દિનચર્યામાં-જીવનચર્યામાં અતિ પ્રવૃત્તિઓમાં લાગેલા હોઈએ તો માનસિક વિચારોની એવી જેંચાતાણી ચાલતી હોય કે તે સ્થિર આસનમાં-ધ્યાનમાં-અંતર્મુખપણામાં અવશ્ય અવરોધ ઊભો કરે અર્થાત બાધ્ય સ્થૂળ પ્રવૃત્તિમાં શીખ જેંચી લે. એવા પ્રયત્નને અમૂક સમય મર્યાદામાં રાખી શકવા માટે મૌનમંદિર સહાયરૂપ નીવડે અને આસનમાં બેઠા હોઈએ ત્યારે શરીરને ધારણ કરી રાખવાના પ્રયત્નમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે મનને અનંતમાં જોડવાનો ઉપાય કારગત નીવડે. અનંત એટલે એવું કાંઈ કે જેનો અંત ન હોય તેમાં મનને જોડીને તદ્વપતાને પમાડવું. આ બધું વાંચવા કે સાંભળવા માત્રથી એટલું નથી સમજાતું કે જેથી આચરી શકીએ. તેના માટે માર્ગદર્શકનું શરણ અને પુનઃ પુનઃ

ખંતપૂર્વક દીર્ઘકાળનો અભ્યાસ આગળ વધારે છે. ‘જિન ખોજ તિન
પાઈયા ગહરે પાની પૈઠ’.

મૌનમંદિરમાં વધુમાં વધુ અંતર્મુખ થઈને, પ્રાણનો અતિ અલ્ય વ્યય
થવા દઈને, પ્રાણ શુદ્ધ થવા દઈને - પ્રાણશુદ્ધીકરણની કિયા વેગવતી થવા
દઈને, પ્રાણબળ વધારવાનું છે, જેથી મૌનમંદિર છોડ્યા પછી સ્વસંચિત
પ્રાણ દ્વારા નિખાણમાં પ્રાણ પૂરી શકાય. મૌનમંદિરની સહાયતા લઈને
'તદાદંભુ: સ્વરૂપેઽવસ્થાનમ्' અર્થાત् સ્વરૂપમાં સ્થિર થવાનું છે. આ
સ્થિતિ જ સાધકને-દ્રષ્ટાને એ અનુભૂતિથી ભરી દેશે કે હું અન્યોથી જુદો
નથી અને ત્યારે જ એ સ્વાનુભવપૂર્વક સમજાય છે કે સમાજના ઉત્થાનનું
કાર્ય મારા પોતાના ઉત્થાનનું જ કાર્ય છે. અનુભવીએ ખૂબ કહ્યું છે કે -

શું વડાઈ ચડ્યા પર્વત, જો પોતાનો જ ભાર લઈને;

શું વડાઈ પાર થયા, જો પોતાની જ નૌકા ખેઈને;

ઝેર-અમૃતવાળી આ ધરતી, તેને જ માથું નમાવે છે;

પોતે પણ ચડે, ને નીચા નમીને પડતાને સહારો દે છે.

આવાં રહસ્યાત્મક કલ્યાણકારી કાર્યોનો ભાવોદ્રેક જગાડવામાં
મૌનમંદિરો અતિ ઉપયોગી સાબિત થાય. આવી જ દિવ્ય ભાવનાઓ
જગાડવા માટે તેનો ઉપયોગ થવો ધટે અને આ બધાનો નિયોડ છે-
સમાજને બેઠો કરીને પોતાનું કલ્યાણ અને 'પોતાના કલ્યાણ દ્વારા સમાજનું
કલ્યાણ કરવું. કરણ કે વ્યક્તિ એટલે સમાજનું એક અંગ અને સમાજ
એટલે વ્યક્તિઓનો સમૂહ.

હનુમાનજીએ તપ-ત્યાગ દ્વારા અતુલ શક્તિ મેળવી અને ભગવાનના
સંકલ્પો પૂરા કરવામાં અર્થાત् સમાજનું કલ્યાણ કરવામાં તેનો ઉપયોગ
કર્યો. તેથી તેઓ વાનર જાતિમાં ઉત્પત્ત થયેલા હોવા છતાંય ગલીએ
ગલીએ તેમનાં મંદિરો સ્થપાયાં અને તેઓ પૂજાયા. અને રાવણો પણ તપ-

ત्याग દ्वारा અसीમ તाकात અને બુદ्धि તો મેળવ्यां પડા તેનો ઉપયોગ સમજને ત્રાસ આપવામાં કર્યો, તેથી તે ઉત્તમ બ્રાહ્મણકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો હોવા છતાંય નિંદાયો, હજુ પણ લોકો તેનાં પૂતળાને બાળે છે.

રામ-કૃષ્ણ આદિ કાન્તિય હોવા છતાં ભગવાન બની ગયા. હનુમાન-સુગ્રીવ-જાંબવાન વાનર અને રીછ હોવા છતાંય મહાન સેવક બની ગયા. પ્રહ્લાદ રાક્ષસકુળમાં થવા છતાંય મોટા ભક્ત બની ગયા અને રાવણ બ્રાહ્મણ હોવા છતાંય ભયંકર રાક્ષસ કહેવાઈ ગયો. શક્તિ મળે, પણ જો બુદ્ધિ અને વિવેક ન મળે, તો કેવું પતન થાય છે તેનું પ્રમાણ રાવણ, દુર્યોધન, કંસ, વાલી, જરાસંધ વગેરે પાત્રો પૂરું પાડે છે. શુદ્ધિ અને વિવેકપૂર્વકની બુદ્ધિશક્તિ પ્રાપ્ત કરવા મૌનમંદિરમાં બેસવાનું છે. જો દિવસો અને મહિનાઓ મૌનમંદિરમાં બેસ્યા કરીએ પણ તોય વત્તા-ઓછા પણ જો ઉપરોક્ત ગુણોને પ્રાપ્ત ન કરી શકીએ, તો મૌનમંદિરમાં બેસવું એટલે માત્ર :

દેખાદેખી, કેશન, વહેવાર, કોઈને સારં લગાડવા, અમુક સ્તરના મનુષ્યો સાથે ભળવાની લાલચ, સંપત્ત વ્યક્તિઓ સાથે સંપર્ક વધારીને કાંઈક ભૌતિક મેળવવાની વેપારી-વૃત્તિ, ધાર્મિકતાનું પ્રદર્શન, ઘર મૂક્યાં ને દખ વિસર્યાં જેવું, ‘ખાવું હતું ને વૈદે બતાવ્યું’ અર્થાત् આળસુને જે જોઈતું હતું, મૌનમંદિરમાં તે મળી ગયું એવું થયું કહેવાય, અથવા મરજિયાત નજરકેદ તો ખરી જ, યા તો હું અમુક દિવસ મૌનમાં બેઠો, કે દર વર્ષ મૌનમાં બેસું છું એમ કહી-કહીને અહમ્ને કબીરવડ જેવડો બનાવવાનું મૌનમંદિર સાધન તો ખરું જ.

તેથી મૌનમંદિરમાં બેસનાર કરતાં તેમાં બેસાડનારની ઘડી મોટી જવાબદારી અને ઘડી ઊંચી સમજણ હોય. દરેક મૌનીનું, મૌનની પૂર્ણાઙ્ગુહિતિ પછી દરેક વખતે, કેટલું લોહત્વ ટળ્યું અને તેને કેટલું સુવર્ણાત્વ

મળ્યું તેની ખબર મૌનમાં બેસનાર કરતાં બેસાડનારને વધુ પડે છે - તેને વધુ પડવી જોઈએ, તેણે વધુ પાડવી ઘટે. આ તો આવી અમારી માન્યતા છે, સૌને તે સાચી ન પણ લાગે. ‘તુંડે તુંડે મતિલિંગા.’

પરમ મોટા પરમાત્માની પ્રેરણાથી જે કંઈ નાની-મોટી પ્રેરણા પમાણી, હદ્યમંદિરમાં જે કંઈ સ્કુરણા સ્કુરાણી, તેમાંથી અતિ અલ્યની અહીં રેલમછેલ બાવન અક્ષરની બાથમાં રહીને, કેવળ કલ્યાણકામનાની અને નિજાનંદની પ્રેરણાથી પરવશ થઈને પરિચિત-અપરિચિત શબ્દોના માધ્યમથી થઈ. આનાથી કોઈની ટીકા-ટિપ્પણી કે નિંદા-પ્રશંસા કરવાની લેશ પણ ભાવના નથી તેમ કહેવાનું વર્થ નહીં જાય, અને વર્થ જરો તો “કામા પ્રાર્થી છું” એમ કહેવાથી નથી કંઈ વળવાનું.

વિશ-મોટાને રાજી કરવા અહીં પ્રગટ થયેલ વિચારકણિકાઓ ઉપર તેમની અમીદાસ્તિ હજો તેવી તેમને તેમનાની પ્રાર્થના.

સંયમ સર્વ સાધનાનું મૂળ છે.
 સુખશાંતિ સર્વ સાધનાનું ફળ છે.
 સર્વ સંયમોનો રાજી છે નિષ્કામપણું.
 નિષ્કામપણાની સિદ્ધિ વીર્યરક્ષારૂપ
 સંયમ વિના થઈ શકતી નથી.

— યોગભિન્ન

આવી વિષમતા પોતાના સિવાય કોણ ટાળી શકે?

દરેક દેશમાં અને દરેક ક્ષેત્રમાં અસમાનતાઓ જોવા મળે છે અને તેને નાચ કરવા માટેના રામઢોલ પીઠનારાઓનો અને રણશિંગાં ફુંકનારાઓનો પણ તૂટો નથી હોતો. પોતે અંગ વાળવું નથી, સંયમ રાખવો નથી, પોતાની આવકને ધ્યાનમાં રાખીને ચાલવું નથી અને બસ કેવળ અન્યોને સુખી જોઈને ઈર્ધા અને દ્વેષવશ થઈને તેમણે તો ફક્ત બસ “અસમાનતા ટાળો, ટાળો”નો ગળાફાડ ગોકીરો જ ગજવ્યે રાખવો છે! એમ કરવાથી કાંઈ થોડી જ સમાનતા થઈ જવાની હતી? કે કોઈ સુખી થઈ જવાના હતા? સુખી થવા માટે જે કાંઈ શક્ય છે તે કાંઈ કરવું નથી અને આસપાસમાં બસ રઘવાઈ નજર ભમાવીને સૌને માત્ર ભાંડવામાં જ મજા માણવી છે? આમ કરવાથી શું વળે? આ વાત, આપણા સૌના જીવનમાં બનતા પ્રસંગોનાં અને અનુભવાતાં નાનાં નાનાં દણાંતો દ્વારા રજૂ કરવાથી શીંગ્ર અને સરળતાથી સમજશે.

(૧) વ્યસનમાંથી મુક્તિ તો કાજુ-બદામની પ્રાપ્તિ

એક દાદા નેવું વર્ધની ઉમરે ગુજરી ગયા, છેવટ સુધી તંહુરસ અને લાલધૂમ જેવા. તેમના શબ ઉપરના જલ્બાના જિસ્સામાંથી દસ-બાર દાણા કાજુ-બદામના નીકળ્યા, તે જોઈને ટીકાના હરેડબંધાણી ગરજી ઉઠ્યા કે, “મારો બેટો! કાજુ-બદામ જાપટો હોય પછી લાલ-બુંદ જેવો જ હોય ને!”

અરે ભાઈ આપણને પણ કાજુ-બદામ જાપટવાની કોણે મનાઈ કરી છે? આપણે તો રૂપિયા હજાર કમાઈએ છીએ, પણ બધું બીડી-સિગારેટ કે ચા-અફીશમાં ઉડાડી દઈએ તો કોઈ શું કરે? દાદા તો ફક્ત ત્રણસો જ કમાતા હતા છતાંય દસ બદામ રોજ ખાઈ શકતા હતા, કરણ કે દુર્વ્યસનોમાંથી તેઓ મુક્ત હતા. કહો, આવી વિષમતા પોતા સિવાય કોણ ટાળી શકે?

(૨) એકને બંગલો અને બીજાને ઝૂપડું કેમ?

એક શેઠને બે દીકરા. શેઠ બન્નેને સમાન ભાવે ઉછેરે. એક ભણવાના બહાને સિનેમા જોવા અને રખડપણી કરવા ચાલ્યો જાય અને વાપરવા મળેલા બધા જ પેસા ઉડાડી દઈને ઉપરથી દેવું કરે; જ્યારે બીજો ચોટલી બાંધીને, કમર કસીને બરાબર ભણો અને વાપરવા મળેલા પેસામાંથી અડધા બચાવે. શેઠના ગુજરી ગયા પછી જે દઢાડે, રખડેલ હતો તે ઝૂપડાવાળો થયો અને મહેનતુ હતો તે બંગલાવાળો થયો. આવી રીતે ઝૂપડાવાળા અને બંગલાવાળા થયેલાની વિષમતા કઈ રીતે ટાળી શકાય?

ઝૂપડાવાળો તો હજુથે કાંઈ પ્રયત્ન કરતો નથી, સિવાય કે બંગલાવાળાનો બંગલો પડાવી લેવાની યુક્તિઓના વિચારો!

“તારું-મારું સહિયારું અને મારું મારા બાપાનું” એવી વૃત્તિ ઉદ્ભવવી એ જ એક મહામોટી વિષમતા છે. તેના ડાળાં-પાંખડાં રૂપે પછી તેમાંથી ઘણી વિષમતાઓ ફૂટી નીકળે છે.

(૩) જેવી દાનત એવી બરકત

ગંભીરરામ અને ઓછાલાલ બે ભાઈબંધ. ગંભીરરામ ઓછાલાલને ખરેખર જ ચાહે, જ્યારે ઓછાલાલ માત્ર પ્રેમનો ડેળ જ કરે. થોડા સમય પછી ગંભીરાને અમેરિકા જવાનું થયું. તેથી તે પોતાનો બંગલો ઓછાને વાપરવા આપતો ગયો. ઓછો બંગલામાં મોજથી રહે છે પણ તેની દાનત ખોટી એટલે બંગલામાં કદી કાંઈ રિપેર ન કરાવે. વિચારે કે બંગલો મારો ક્યાં હતો? ગંભીરો આવશે એટલે બંગલો પાછો આપી જ દેવાનો છે ને? રિપેર કરાવું તો મારા પેસા જાય. આમ ને આમ દસ પંદર વર્ષ વીતી ગયાં અને બંગલો તો સાવ ખંડેર થઈ ગયો. એવામાં ગંભીરાનો અચાનક પત્ર આવ્યો કે ‘ભગવાનની દ્યાથી મારે અહીં ત્રણ બંગલા થયા છે. હવે હું ભારત આવવાનો નથી અને મારો બંગલો હું તને બેટ આપું

છુ. આ સાથે સહી-સિક્કાવાળા જરૂરી કાગળો મોકલ્યા છે તે સંભાળીને રાખજો.' આ વાંચીને આનંદમાં આવી જવું જોઈએ પરંતુ ઓછો તો માથું ફૂટવા લાગ્યો, કારણ કે જે બંગલો એક હજારમાં રિપેર થઈ શકે તેમ હતો તે હવે લાખ રૂપિયા ખર્ચતાંથી રિપેર થઈ શકે તેવો નહોતો રહ્યો, સાવ બંડેર થઈ ગયો હતો.

તમે જ કહો કે આવા માણસને માથું ફૂટવામાંથી બીજું કોણ બચાવી શકો? દાનત તેવી બરકત.

(૪) મોહંધ પિતા

મોહીદાસને પોતાનો પુત્ર ખોડીદાસ બહુ વહાલો. તેઓ તેના માટે બધો ભોગ આપવા તૈયાર. પણ ખોડીદાસ ખૂબ સ્વચ્છંદી. તેનું બધું જ વર્તન પોતાના પિતાના આદર્શ-સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધનું. એક મહિનામાં ત્રણાચાર વાર તો ખોડીદાસના ગેરવર્તનથી મોહીદાસને ખૂબ દુઃખ થાય. ત્યારે પિતા પોતાના પુત્રને ખૂબ પ્રેમથી સમજાવે અને ક્ષયરેક તો પોતે ઘરેથી ભાગી જવાની ચેતવણી પણ આપે. આવા પ્રસંગોએ તેમનો નોકર પ્રમાણીદાસ તેમને ખૂબ સાંત્વન આપે. બચપણથી જ આ નોકર તેમને ત્યાં ખૂબ પ્રમાણિકપણો નોકરી કરતો અને શેઠના ઘરની અશાંતિ ટાળવામાં તેનો ઘણો મોટો છિસ્સો રહેતો.

એક વખતે તો ખોડીદાસના અધિનિત વર્તનનો આધાત મોહીદાસને એવો લાગ્યો કે તેઓ પોતાનું ઘર છોડીને ચાલી નીકળ્યા. પ્રમાણીદાસે તેમને રોકવા ખૂબ સમજાવ્યા પણ તો ય મોહીદાસ ગયા જ. તેથી નોકર પણ તેમની સાથે ચાલી નીકળ્યો.

ખોડીદાસ ઉપર આ ઘટનાની કાંઈ જ અસર થઈ નહીં. તેને તો લીલાલહેર થઈ ગઈ કારણ કે બે જણા ટોકનારા ગયા. થોડા સમય પછી ઓચિંતા જ શેઠ ગુજરી ગયા. આ સમાંચાર પ્રમાણીદાસે ખોડીદાસને

મોકલાવ્યા. ત્યારે ખોડીદાસનો જવાબ આવ્યો કે, “મારે મારા બાપ જોડે કાંઈ નિસ્બત નથી, તું તેને બાપ જેવા ગણ્ઠાંતો હતો તો હવે તું જ તેમનું બધું કર.” પ્રમાણીદાસે પોતાના ટૂંકા પગારમાંથી બચાવેલી રકમમાંથી પોતાના શેઠની બધી જ કિયા પ્રેમથી પતાવી.

ઘોડા સમય પછી પ્રમાણીદાસના મિત્રોએ જ્યારે તેને એ સમાચાર આપ્યા કે, “તારા શેઠે પોતાની કરોડોની સંપત્તિનું વીલ પોતાના પુત્રના નામે જ કર્યું છે, તારા માટે સો રૂપિયા પણ નથી મૂક્યા!” ત્યારે પ્રમાણીદાસે પ્રમાણીકદાસને છાજે તેવો જવાબ આપ્યો કે, “એ વાત મને જણાવવાની જરૂરત જ શું છે? પિતા પોતાની સંપત્તિ પોતાના પુત્રને જ આપે ને?

આ બધું લખી-વાંચીને હું મને પોતાને જ પૂર્ણ છું કે હવે મારે મોહીદાસ, ખોડીદાસ, અને પ્રમાણીદાસની સમતા-વિષટમાનનો મેળ કેવી રીતે બેસાડવો?! પુત્રો પાછળ મોહાંધ થનારા પિતાઓનોય ક્યાં તૂટો છે સમાજમા?

(૫) બહેન પુરુષાર્થીની અને પ્રમાદિની

એક અનાજની દુકાન હતી. તેમાં બે ભાગીદારો હતા. બંને આખો દિવસ અનાજ વેચે. જે અનાજ વેચાય તેમાંથી થોડું થોડું જમીન પર પણ ઢોળાય. સાંજે ધેર જતી વખતે ઢોળાયેલું બધું અનાજ બેગું કરીને તેમાંથી અડધું-અડધું વહેંચીને બંને ભાગીદારો પોતાના ધરે લઈ જાય. એકની પત્નીનું નામ પુરુષાર્થીબહેન અને બીજાની પત્નીનું નામ પ્રમાદિનીબહેન. પુરુષાર્થીબહેન દુકાનેથી આવેલા મિશ્રિત અનાજને ખૂબ ખંતપૂર્વક વીકી વીકીને જુદું કરે અને તેમાંથી રોજ નવી-નવી વાનગીઓ બનાવે, જ્યારે પ્રમાદિનીબહેન બધું મિશ્રિત અનુ બેગું જ દળાવી નાખે અને રોજ ધેંશ બનાવે અને પુરુષાર્થીબહેનની જુદી જુદી વાનગીઓની

વાત સાંબળીને બધ્યા કરે અને તેના ઉપર અધિત આરોપો મૂકીને તેને ભાંડ્યા કરે! આવી અસમાનતા પોતાના સિવાય અન્યોથી ન ટળી શકે તેની સમજદા પ્રમાણિનીબહેનને કોણા આપશો?

(૬) જાત વિના ભાત નહીં પડે

આપણું પેટ ભરી શકતા ન હોઈએ તો ય લગ્ન કરીએ અને સાત-આઠ બાળકો ઉત્પત્ત કરીએ! એ બધાની શું દશા થાય? પાછા સ્વભચાવમાં કહીએ કે, “આ તો બધી ભગવાનની લીલા છે. સૌ સૌનું ભાગ્ય લઈને આવે છે, ભગવાને દાંત આપ્યા છે તો ચાવણું આપી જ રહેશે.” અને જો થોડી બુદ્ધિવાળા! હોઈએ તો સ્વભચાવમાં એમ પણ કહીએ કે, “વહેલું કે મોહું વિશ ઉપર એ દેશનું રાજ્ય થશે કે જે દેશની વસ્તી વધુ હશે!” આમ બોલતી વખતે આટલું પણ ભાન ન રહે કે પોતાના ઘરની વસ્તી પંદર જણાની છે અને પાડોશીના ઘરની વસ્તી ચાર જણાની છે. તો ય પોતે પાડોશી ઉપર રાજ્ય નથી કરી શકતા, પાડોશી પોતા ઉપર રાજ્ય કરે છે! ભૂલને ભૂલ તરીકે ન સમજાએ ત્યાં સુધી તેમાંથી મુક્ત ક્યાંથી થવાય! આપણી સ્થિતિ પણ પેલા ભાઈ જેવી છે જે પોતાની જાતે જ પોતાના ગાલ ઉપર થપ્પડો મારી રહ્યા છે અને બૂમો પાડી રહ્યા છે કે મરી ગયો, મરી ગયો, મને બચાવો. બીજા ભાઈ તેને કહે કે પણ તું જાતે થપ્પડો શા માટે મારે છે? બંધ કર. તો તે ભાઈ તેને કહે કે ના, થપ્પડો તો ચાલુ રાખીશ, મને બચાવો. આને બીજો કઈ રીતે બચાવે?

સમજદાર હોવાને કારણો આપણાં બધાં ભાંડુઓનો બોજો આપશો ખેચતા હોઈએ. આખા કુટુંબનો બોજો ખેચી-ખેચીને ઢાંઢી થઈ ગયા હોઈએ, તો ય આપણો ત્યાં પણ બાળકોનું ટોળું પેદા થાય! એ વિચાર જ ન કરીએ કે એમાંના કોઈની સ્થિતિ આપણા જેવી થશે, પોતાની ઓછી

સમજણ અને અસંયમીપણાને કારણો કોઈ બિચારું કાયમ માટે ગાડાનો બેલ બની જશે, કોઈ બિચારું ખીલ્યા પહેલાં જ કરમાઈ જશે!

'દરવાજા મોકળા અને ખાળે દૂચા'. જે વિષમતાઓ આપકાથી ટાળી ન શકાય તેવી હોય તેની વાત જવા દઈએ; પરંતુ જે વિષમતાઓ, અસમજણતાઓ, દુઃખો, ત્રાસો, અશાંતિઓ વગેરે આપકી ઓછી સમજણ, બેદરકારી, અહમ, દીર્ઘસૂત્રીપણું, પ્રમાદ, જઘડાખોરવૃત્તિ, અસહનશીલતા, અસંતોષ, દેખાદેખી, ચડસાચડસી અને અધીર્યના કારણો આપણું ગણું પકડે છે તેની વાત અહીં કરવાની છે. ગુરુ, સંત કે સ્વયં ભગવાન પણ આ બધામાંથી આપણાને બચાવી નહીં શકે, આપણો જાતે જ બચવું પડશે. આપકી ઈચ્છા હોય તો બીજાઓ આપણાને માર્ગદર્શન જરૂર આપી શકે. માટે એ બરાબર યાદ રાખવાનું છે કે 'જાત વિના ભાત પડશે નહીં અને આપ મૂઆ વિના સ્વર્ગ જવાશે નહીં.'

(૭) 'આચાર્ય'ની આવી દયનીય સ્થિતિ?

કૂતરો અને કૂતરી કામવાસનાને વશ થઈને ગલૂડિયાં ઉત્પત્ત કર્યા જ કરે છે. એ ગલૂડિયાં કેવાં દુઃખી થાય છે! શેરીનાં ટાબરિયાં તેની આંખમાં સાંઠીકડાં પોસીને તેની કેવી કમબખ્તી કરે છે! તે અતિ કૂણાં માખણ જેવાં ગલૂડિયાંનો જન્મ જ ધૂળમાટીમાં થાય છે અને બાજુની શેરીના ડાખિપા તેમનો કોળિયો કરી જાય છે એ બધું કાંઈ જ કૂતરા-કૂતરીના ધ્યાનમાં નથી રહેતું અને કામવાસનાથી આંખળાં બનીને બસ પ્રજા ઉત્પત્ત કર્યે જ જાય છે! આ બધું તેમના માટે બલે કષ્મય હોઈ શકે, કારણ કે તે કૂતરાં છે, તે પણ છે; પણ પોતાને પણ-પક્ષીથી ઊંચા સમજણે કુંગરાઈને ફરનારા મનુષ્યની પણ એવી જ ભૂંડે હાલ સ્થિતિ! 'આચાર્ય'ની પદવી સુધી પહોંચી શકનાર મનુષ્યો પણ આવા માટીપગા? આચાર્ય એટલે કલ્યાણનું આચરણ

કરનાર અને કરાવનાર. જ્યાં હજુ સ્વકલ્યાણના આચરણમાં જ બેફામ હોઈએ ત્યાં પરકલ્યાણની તો વાત જ શી કરવી? મનુષ્ય, ચંદ-સૂર્યલોકમાં જઈને કરવાનો તો આ જ છે ને?

મહાવિનાશક શસ્ત્રોની શોધ એ શું વિશ્વને વિલાસિતાના અસાધ્ય રોગમાંથી મુક્ત કરાવવાનું અને વિશ્વનવનિર્માણનું પ્રથમ ચરણ તો નહીં હોય ને? આ બધી શોધોના નામે ભગવાન રદ્ર મહાભીષણ તાંડવ ખેલવા તો માગતા નહીં હોય ને? મહાકાળ આ રીતે વિષમતામાત્રનો ખાતમો બોલાવવા માગતો તો નહીં હોય ને? નેતિ... નેતિ...

(૮) તેને પાંચસો રૂપિયા આપવા કે નહિ?

ઘડા વર્ષે મુંબઈવાળો મિત્ર અમદાવાદવાળા તેના મિત્રને મળવા આવ્યો. સતત જગ્યાએ ફાટેલી ચટાઈ ઉપર બેઠા બેઠા બંને વાતે વળગ્યા. અમદાવાદવાળાએ પોતાની બાળકીના ત્રણો પગવાળા ધોરિયાની દોરી ખેંચતાં-ખેંચતા પોતાની પત્નીને બે જ્વાસ પાણી આપી જવા કર્યું. પત્ની પાણી આપી ગઈ. એક બાળક તેની કાંખમાં અને એક બાળક તેની આંગળીએ હતું. તેણે પહેરેલ કપડાં તેનું પૂરું અંગ પણ ઢાંકી શકતાં નહોતાં.

મુંબઈવાળો અમદાવાદવાળાને કહે કે થોડાં વર્ષો પહેલાં તમારી પાસેથી સાંભળેલી વાતો મને ખૂબ લાભદાયક નીવડી, તેના આચરણથી હું ખૂબ સુખી દું.

અમદાવાદવાળો કહે કે, “ખરેખર જ તેનું આચરણ ખૂબ લાભદાયક છે. એ બધી વાતો આજે પણ મને પૂરેપૂરી યાદ છે. સાંભળો ફરીને ગણાવી જાઉ” :

“મારાં ફોઈબા, મારાં માભી તથા મારાં બેન સુવાવડમાં ગુજરી ગયેલાં; મારાં બાને સુવાવડમાંથી ગાંડપણાંનો રોગ લાગુ પડેલો; મારાં કાકીને સુવાવડમાંથી લક્ષ્ય થઈ ગયેલો; મારાં માસી કસુવાવડમાં ગુજરી

ગયેલાં, મારાં સાળી ગર્ભપાત કરાવ્યા પછી કાયમ જ માંડા રહે છે, મારા મિત્રનાં પત્ની કુટુંબનિરોધનું ઓપરેશન કરાવ્યા પછી તેમની સ્વાભાવિક મહિની કાયમ માટે ખોઈ બેઠાં છે અને મારી પાડોશમાં રહેતાં એક બેનને સુવાવડમાંથી એવો રોગ લાગુ પડી ગયો છે કે કોઈ સગર્ભા લીને જુઓ છે કે તુરત તેને જીલ્ટીઓ થવા લાગે છે. આ બધું મને બરાબર યાદ છે અને હું એ બરાબર સમજું છું કે સુવાવડ એ કેટલું મોટું જોખમ અને કેટલી મોટી જવાબદારી છે.”

બીજુ પણ ઘણી વાતો થઈ તેમાં મુંબઈવાળાને ખબર પડી કે પોતાના મિત્રની બે બેબીઓ તેની સાળીને ત્યાં ગઈ છે અને બે બાબા તેના સાથાને ત્યાં રહે છે.

આ બધા શુભ સમાચારો (!) સાંભળીને પછી પોતે વિદાય લે છે. અમદાવાદવાળો મિત્ર ખૂબ પ્રેમથી તેને થોડે દૂર સુધી વિદાય આપવા માટે જાય છે. છૂટા પડતી વખતે મુંબઈવાળો મિત્ર પૂછે કે મારે લાયક કાંઈ કામકાજ? જવાબ મળે છે કે, “સગવડ હોય તો પાંચસો રૂપિયા આપતો જા, કારણ કે એકાદ માસ પછી તારી ભાબીને (મારી પત્નીને) સુવાવડ માટે દવાખાનામાં દાખલ કરવી પડશે.”

મુંબઈવાળો મુંબઈની ગાડીમાં બેસી ગયો. ગાડીએ વેગ પકડ્યો તેમ તેના વિચારોએ પણ વેગ પકડ્યો, તે વિચારે છે કે, ‘‘અમદાવાદવાળા મિત્રને કઈ રીતે સમજાવી શકાય? જે પોતે બધું સમજતો હોય અને બીજાને બધું સમજાવી શકતો હોય તેને કોણ સમજાવે? દીવો લઈને કૂવે પડવા જાય તેને કેવી રીતે બચાવવો? તેને માટે તો પ્રભુપ્રાર્થના સિવાય બીજો એકેય ઉપાય સૂજતો નથી. હે પરમાત્મા, તમે જો ક્યાંય હો તો તેની રક્ષા કરશો.’’

આ વાત વાંચનારા અને સાંભળનારાઓની પણ એક ફરિયાદ છે કે,

“યોગનિકુળ! તમે ધર્મ બધું કહ્યું પણ મુખીવાળાએ અમદાવાદવાળાને પાંચસો રૂપિયા આપ્યા કે નહીં તે તો તમે જણાવ્યું જ નહીં! અમને તો બીજી બધી વાતો કરતાં એ જાણવામાં વધુમાં વધુ રસ છે.”

જવાબમાં યોગનિકુળને કહ્યું કે, “પરંતુ મારે જ તમને સૌને એ પૂછવાનું છે કે તેને પાંચસો રૂપિયા આપવા જોઈએ કે નહીં?”

(૮) મહા કરુણા કથની!

બાળમંદિર જવાની ઉમરવાળા પોતાના નાના બાળકને, એથી પણ વધુ નાનાં પોતાનાં બે બાળકોની જવાબદારી સોંપીને મા-બાપ આપો દિવસ કાળી મજૂરીવાળી ખેતરની દાડીએ ગયાં હોય અથવા કમરતોડ લારી જેચવાની મરણતોલ મજૂરીએ ગયાં હોય. સાંજે ધરે આવે ત્યારે જુએ તો મોટું બાળક જાજર કરી ગયેલી હાલતમાં ઘસઘસાટ ઊંઘે છે અને બે-ગ્રાંડ ફૂતરાં તેની ફરતે ઊભાં ઊભાં ઉજાણી ઉડાવે છે! એનાથી નાના બાળકની નાકની લીટ ઉપર કાગડો અમૃતનો સ્વાદ અનુભવી રહ્યો છે અને સાવ નાનું બાળક સાવ નિર્જવ પડજું છે! આ દશ્ય જોઈને મોટા બાળક ઉપર તેની મા, કાનમાંથી કીડા ખરી પડે તેવી ગાળો રમરમાવે છે અને બાપ દાતણની સોટી લઈને તેને ફરી વળે છે. આ નાના બાળકનો શું ગુનો? તે કોણે ફરિયાદ કરે? તે પોતાની મરજથી તો પૃથ્વી ઉપર આવ્યું નથી. તેનાં મા-બાપે તેને મહાન પ્રેમ અને આગ્રહથી આમંત્ર્યો ત્યારે તે પ્રભુનો અંશ અવતર્યો છે.

મહા કરુણા કહાની! આ બધું વાંચવાની પણ હિમંત નથી રહેતી તો નજરે જોનારનું શું થતું હશે? અને છતાંય તે મા-બાપના ધરે થોડા સમય પછી એક નવું બાળક જન્મે છે! આ ગરીબ અને અશાની કુટુંબને કોણ સુખી કરી શકશે? કઈ રીતે સુખી કરી શકશે?

(૧૦) મારે ઉપવાસ પડશો!

હું બસમાં ડાકોર જઈ રહ્યો હતો. મારી બાજુમાં ખૂબ સ્વચ્છ કપડાં પહેરીને નાકે રૂમાલ દબાવીને એક ભાઈ બેઠા હતા. તેમની બાજુમાં મેલાંઘેલાં એક માણ બેઠાં હતાં. પેલા ભાઈએ મને પૂછ્યું, “આપને ક્યાં જવું છે?” મેં કહ્યું, “ડાકોર, એક મિત્રને ત્યાં.” મેં પૂછ્યું, “તમારે ક્યાં સુધી જવું છે?” તેઓ કહે, “ડાકોર, રણાધોડરાયનો દર્શને.” એમ કહી તેમણે આગળ ચલાવ્યું, “હું મરણથી ધર્મ પાળું છું. અમારે ખૂબ કદક નિયમમાં રહેવું પડે. ડાકોર પહોંચીને તુરત આ બધાં કપડાં કાઢી, સ્નાન કરી બીજાં અબોટ વાંદો પહેરીને પછી મંદિરે દર્શને જઈશ, કોઈનો સ્પર્શ થાય તોય અમારે સ્નાન કરવું પડે.”

બસ તો ધમધમાટ આગળ વધી રહી છે. તે ભાઈ વારે વારે તેમની બાજુમાં બેઠેલાં મેલાંઘેલાં માણ સામે સૂંગભરી દાણીએ જુએ છે, નાક પરનો રૂમાલ વધુ ભાસે છે અને મારી તરફ જ ખસતા બેસવાનો પ્રપત્ત કર્યા કરે છે. બસ પૂરવેગે આગળ પસી રહી છે. હવે વીસેક મિનિટમાં જ ડાકોર પહોંચી જવાશે એમ લાગે છે. ત્યાં તો તે ભાઈને લયંકર વેગ સાથે ઊલટી થઈ. એ જોતાં જ હું પણ લયંકર વેગ સાથે સીટ ઉપરથી કૂદકો મારીને ઊભો થઈ ગયો જેથી મારાં કપડાં ન બગડે. તે દરમ્યાન તેમને બે-ત્રણ વખત ઊલટીના કોગળા બહાર નીકળી પડ્યા. તેમની ઊલટીના એઠવાડથી તેમનાં પોતાનાં અને પેલાં મેલાંઘેલાં માણનાં કપડાં લથપથ થઈ ગયાં. તે ભાઈને તો ઊલટી વખતે ખાસો ત્રાસ પડેલો. તે વખતે હું તો તેમનાથી ખાસો દૂર ઊભો હતો. પરંતુ પેલા મેલાંઘેલાં માણ “ભઈલા, ખમા તમને; બાપલા, ખમા તમને” એમ બોલતાં જાય અને તે ભાઈના બરડે પ્રેમભર્યો હાથ ફેરવતાં જાય. તે ભાઈને જરા શાંતિ થઈ એટલે માણએ પોતાનાં કપડાં પરનો ઊલટીનો એઠવાડ ખંખેરી નાંખ્યો

અને પોતાના સાડલાના એઠવાડ વગરના એક છેડાથી તે ભાઈનાં કપડાં પરના એઠવાડને સારી રીતે સાફ કરી નાખ્યો અને તેના મોઢા પરના એઠવાડને પણ પોતાની હથેળીએથી સાફ કરી નાખ્યો. ત્યાં સુધીમાં ડકોર આવી ગયું હતું. સૌ ઉત્તરવાની તેથારી કરતાં હતાં. પેલાં ભાઈ માજને પૂછી રહ્યા હતા, “તમે કઈ નાતે છો? મારે ત્રણ ઉપવાસ પડશો!”

માજ કઈ નાતના છે તે તો તેમના આચરણ ઉપરથી વગર પૂછ્યે ખબર પડી જ જતી હતી. સમતા-વિષમતા વિષેનાં લખાણો લખનાર હું તો તે વખતે મારી, પેલા ભાઈની અને માજની સમતા-વિષમતા વિષેની સમજણને મારી ફૂટપદ્ધીથી માપવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો, પણ મારી ફૂટપદ્ધીનું ગજું કેટલું?

(૧૧) જેનું બીજ તેનો માલ!

એક ભાઈ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી થોડા જ સમયમાં પોતાના જક્કી સ્વભાવના કારણે પત્નીથી રિસાઈને ચાલ્યા ગયા. એ વખતે પત્ની સગર્ભ હતી. યોગ્ય સમયે પુત્ર જન્મ્યો.

જનક તો જન્મ થતાં પહેલાં જ નાસી ગયો. ગરીબ માતાએ દળજીં-પાણી કરીને પુત્રને મોટો કર્યો. ગરીબ માનો દીકરો બાળમંદિર જવા લાગ્યો, નિશાળે જવા લાગ્યો. બધો ખર્ચ કાકા આપે. દીકરો હાઈસ્કૂલ જવા લાગ્યો. કાકા, મામા, દાદા સૌ ખૂબ પ્રેમપૂર્વક પાલન-પોષણ કરીને ઉછેરે.

એ અરસામાં નાસી ગયેલો બાપ પાછો આવ્યો. પાછા આવી તેણે કોઈમાં ફરિયાદ કરી કે છોકરો મારો; હક્ક મારો. ખૂબ સરળતાથી કોઈ અને સમાજે તેના હક્ક ઉપર સિક્કો મારી દીધો, તેનો હક્ક માન્ય રાખી દીધો. ન કોઈ છોકરાને, કે તેના કાકા-મામાને, કે તેનાં દાદા-દાદીને પૂછવા આવ્યું! જનક પિતાના હક્કો સિદ્ધ થઈ ગયા, પાલક-પોષક પિતા

લટકતા રહી ગયા. ખેતર ભલે ગમે તેનું હોય, મહેનત મજૂરી ભલે ગમે તેણે કરી, પરંતુ જેનું બીજ હતું તે મોલ લઈ ગયા અને બીજાં લટકતાં રહી ગયાં!

સમાજ અને કાયદાની માન્યતાની વિષમતાના લેખ ઉપર કોઈ મેખ મારી શક્યું નહીં. અસ્તુ.

આવી આવી વિષમતાઓનાં દ્વારાંતોનો તો કોઈ પાર નથી. આવી વિષમતાઓ પોતાના સિવાય અન્યથી ટળશે નહીં.

(૧૨) પોતાની આગ પોતે ઠારીએ

મિલ, કારખાનાં વગેરે સ્થાનો જ્યારે વિકરાળ-પ્રચંડ આગના સપાટામાં આવે છે ત્યારે, તે આગને શાંત કરવા માટે બંબાવાળાઓને બોલવવા પડે છે; જ્યારે ઘરમાં નાની આગ લાગે છે ત્યારે ઘરમાંથી જ બે-ચાર ઘડા પાણી લઈને આપણો જાતે જ તેને બુઝાવી દઈએ છીએ; અને જ્યારે આપણા કપડામાં આગનો કોઈ તણખો પડી જાય છે ત્યારે આપણો તેને હાથથી મસળીને ઓલવી નાખીએ છીએ.

જ્યાં બંબાવાળાની જરૂરત હોય ત્યાં બંબાવાળાને જરૂર બોલવીએ, પરંતુ આપણા કપડામાં પડેલા તણખાને ઓલવવા માટે કાંઈ બંબાવાળાને બોલવવાય નહીં; પણ તણખાની આગને ઓલવવાની આપણી ફરજ બજાવવામાં આપણો બેદરકાર રહીએ છીએ તેથી જ એ કાર્ય બંબાવાળાને કરવું પડે એટલું ભીખણ થઈ જાય છે. સૌએ પોતપોતાના કેત્રનું, પોતાની દિશાનું અને પોતાના ભાગે આવતું કાર્ય પોતે જ સંભાળવું જોઈએ. આપણે પૃથ્વી ઉપર રહીએ છીએ તેથી પૃથ્વી ઉપરની જ વાતો કરવી સરળ પડશે. આકાશ-કુસુમની સુગંધ નહીં પમાય!

વ્યક્તિગત બાબતમાં વ્યક્તિગત પ્રયત્ન થઈ શકે તેમ હોય તોય તેવાં કેન્દ્રો અને દિશાઓમાં પણ આળસ, આડેડાઈ, અહંકાર, ફેશન,

આધુનિકતાની ડાક્ષાનું વળગણ વગેરે અનેક પ્રકારના ગાંડપણ અને ઘેલછાભર્યા ખ્યાલો તથા પૂર્વગ્રહોના કારણો આપણો શાંતિ અને સમતા માટેના પ્રયત્નો નથી કરતાં. તેથી અશાંતિ અને અસમનાતા એટલી હુદે વકરે છે કે પછી મોટા મોટા ધૂરંધરોના કમરતોડ, અથાગ, દીર્ઘકાળના પ્રયત્નો છતાંય સફળતા મળતી નથી. સૌ. પોતાના કપડાની આગ પોતે ઓલવી નાખે તો બંબાવાળાની જરૂરત 'જ ન પડે. જેઓ આવી ઉડી વાતો ન જાણતાં-સમજતાં હોય તેનો તો અફસોસ શું કરીએ? પરંતુ આવું બધું જે જાણે છે છતાંય જેઓ તેનો અમલ નથી કરતાં તેમના વિષે શું કહેવું?! “તેમનું કરમ” એમ જ કહેવું પડે ને? બલે કર્મના સિદ્ધાંતમાં ન માનતા હોઈએ તોય!

• • •

દરદ મટચું અને વૈદ વેરી ! :

ન ખાવાનું ખાખું-ધીખું અને પેટમાં ભયંકર ચૂંક ઉપડી; ઓશીકેથી પાંગતે અને પાંગતેથી ઓશીકે! તે વખતે મનમાં પાકો નિશ્ચય કરી લીધો કે હવે જીવનમાં કદી આવી ભૂલ નહીં કરું. ત્રણ દિવસ સુધી સતત રિબાયા પછી પિડામાં રાહત થઈ. બસ ખલાસ! રાહત થતાંની સાથે જ ‘કદી ભૂલ નહીં કરું’નો નિશ્ચય વીસરાઈ ગયો; અને બધું જ આપટવા માંડયું!

“દરદ મટચું અને વૈદ વેરી!” એ રીતે જ સામાન્ય મનુષ્યનું જીવન પસાર થતું હોય છે. કાયમી સુખ-શાંતિ પ્રામ કરવા માટે તો “તેજણે ટકોર” બસ થવી જોઈએ. પરમાત્મા સૌને શક્તિ આપો એવી પ્રાર્થના.

- યોગનિક્ષુ

દ્રસ્ત દ્વારા પ્રકાશિત પ્રકાશનો :

૩-૬, પલિયનગર સોસાયટી, સેંટ જેવિયર્સ સ્કુલ રોડ, નારકાપુરા,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૩. (GUJ. INDIA) ફોન - ૨૭૮૧૧૧૫૫

ગુજરાતી

		રૂ. પૈસા
૧.	ગુરુમહિમા (યોગરાહસ્યોથી ભરપૂર) (બીજી આવૃત્તિ)	૫૫.૦૦
૨.	મુક્તા (પાતંજલ યોગદર્શન - સમાપ્તિયાદ) (બીજી આવૃત્તિ)	૩૮.૦૦
૩.	શાંતા (પાતંજલ યોગદર્શન - સાધનયાદ)	૬૦.૦૦
૪.	મારા શુદ્ધિ (જીવન અને સાધનાની અનુભૂતિ) (બીજી આવૃત્તિ)	૧૬.૦૦
૫.	ઈશ્વરની ઓળખ (ઈશ્વર કોણે કહી શકાય?) (ઓમ્ય વિષેની સંપર્ક માહિતી) (ગીજી આવૃત્તિ)	૮.૦૦
૬.	મંત્રવિજ્ઞાન અને ધ્યાન	૨૦.૦૦
૭.	સત્તંગ-પરાગ	૨.૦૦
૮.	નિર્જર ઝું કો ગેબસી (વિશ્વઅશાંતિના અતિ ગુપ્ત કારણોની મૌલિક રજૂઆત) (બીજી આવૃત્તિ)	૧૫.૦૦
૯.	ઉસકો લાગુ પાય?	૪.૦૦
૧૦.	સ્વાધ્યાય (ગીજી આવૃત્તિ)	૧૦.૦૦
૧૧.	મારે સમાજને બેઠો કરવો છે. (બીજી આવૃત્તિ)	૬.૦૦
૧૨.	પ્રેરણાસિધ્ય (બીજી આવૃત્તિ)	૨૦.૦૦
૧૩.	પ્રેરણાપીપુષ (શ્રી ગુરુપ્રેમભિન્નુંશ્ચના પ્રેરણાદાયી પત્રો)	૮.૦૦
૧૪.	કડતું અમૃત (બીજી આવૃત્તિ)	૪૦.૦૦
૧૫.	મૂત્રસંજ્ઞવાની	૩૪.૦૦
૧૬.	વીજળીના જલકારે	૬૦.૦૦
૧૭.	આધ્યાત્મિક ગરબા (કાંતિકારી તથાપીદી)	૧૫.૦૦
૧૮.	ઓમનારાયણના ચિન્તા (ઓટાં)	૪.૦૦
૧૯.	ઓમનારાયણના ચિન્તા (નાનાં)	૩.૦૦
૨૦.	પૂ. યોગભિન્નુંશ્ચ + પ્રશ્નપત્રનો કોટો	૪.૦૦
૨૧.	પ્રજાપત્રનો કોટો	૩.૦૦

અતમભરા (ત્રિમાસિક) લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. 30.00, આજીવન રૂ. 400.00

હિન્દી

૧.	નિર્જર ઝરા કો ગેબસે (વિશ્વઅશાંતિના અતિ ગુપ્ત કારણોની મૌલિક રજૂઆત)	૧૦.૦૦
૨.	ઈશ્વરની પહ્યાન (ઓમ્ય વિષેની વિસ્તૃત માહિતી-પાતંજલ યોગદર્શન-સમાપ્તિયાદના સૂત્ર થી ૨૮)	૧૧.૦૦
૩.	કંત-વિતન (પૂ. યોગભિન્નુંશ્ચ અને ઓ. પ્રે. ૫. ટ્રસ્ટનો પરિચય)	૧૭.૦૦
૪.	મુક્તા (પાતંજલ યોગદર્શન - સમાપ્તિયાદ)	૫૫.૦૦

English

૧.	Maitri (The Yoga-secret of Universal Peace)	2.50
૨.	Streaming from The Invisible (The subtlest causes of world unrest)	7.00
૩.	Easiest is realization (Articles)	5.00
૪.	Why Meditation?...	3.00
૫.	Yogabhikshu - An Introduction	5.00
૬.	I wish to Awaken The Society	10.00

ઓદિયો કેસેટ - સીડી

૧.	સંગીતમય ગાયત્રી મંત્ર	૩૫.૦૦	૫. ભજનો (સાધુ સંગીત)	૩૫.૦૦
૨.	પૂ. યોગભિન્નુંશ્ચ પ્રશ્ન	૩૫.૦૦	૬. ઓમ્ય ચાલીસા	૪૦.૦૦
૩.	અલોકિક કાંતિકારી ગરબા	૩૫.૦૦	૭. ગુરુ ભાવની તથા ભજનો (ઓમ્ય પરિવાર)	૩૫.૦૦
૪.	સ્વાધ્યાય (ઓમ્ય પરિવાર)	૩૫.૦૦	૮. ગુરુ ભાવની તથા ભજનો (સીડી)	૩૦.૦૦

ओ॒ श्वर का बोधक (नाम) प्रणव/ओम् है।

(समाचिपाद के इचों का साचालुकाद्)

- (२४) कलेजा, कर्म, कर्मफल और वासना जिसमें नहीं है औसा पुरुषविशेष/चेतनविशेष ओ॒ श्वर है।
- (२५) ओ॒ श्वर संपूर्ण सर्वज्ञ है।
- (२६) ओ॒ श्वर पूर्वकाल के गुरुओं के भी गुरु हैं और काल की मर्यादा से (जन्म—मृत्यु से) पर है।
- (२७) ओ॒ श्वर का नाम प्रणव/ओम् है।
- (२८) अर्थ के चिन्तन सहित ओम् का जप करना।
- (२९) चिन्तन सहित जप करने से अन्तरायों का अभाव और आत्मसाक्षात्कार होता है।

